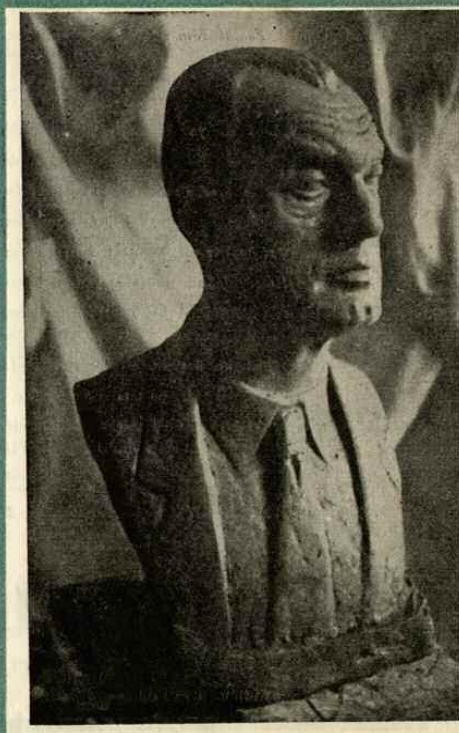

KALANGYA

DÉLVIDÉKI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI: HERCEG JÁNOS

SZENTELEKY KORNÉL ÉS CSUKA ZOLTÁN ALAPÍTÁSA

XII. év.

1943. április 15.

4. szám.

Ára: 140 pengő

TARTALOM

<i>Herczeg Ferenc</i>: Köszöntő 145 <i>Dr. Deák Leó</i>: A szellem küzdelmei 146 Délvidéken 146 <i>Szily Ernő</i>: Csere Tamás (vers) .. 147 <i>Dr. Reök Andor</i>: A Kalangya szerepe .. 148 <i>Kránicz Gyula</i>: Végvári sorsváltás .. 150 <i>Csordás Nagy Dezső</i>: Magdolna (vers) 151 <i>Prokópy Imre</i>: Közösen a közös célért 152 <i>Dudás Kálmán</i>: Ósziváci elégia (vers) .. 155 <i>Czirák Imre</i>: Szerelmesek (elbeszélés) 156 <i>Bálint Sándor</i>: Bácska kegyelmei .. 162 <i>Létmányi István</i>: Lányi Ernő emlékezete 165	<i>Banó István</i>: A kigyó-vőlegény (zenetái népmese) 169 <i>Herczeg János</i>: Irodalmunk és annak pártfogói 173 <i>Batta Péter</i>: Az ördög nem alszik (elbeszélés) 175 <i>Csuka János</i>: Szerb Irodalmi est Ujvidéken 178 <i>Csuka Zoltán</i>: Megalakult a Szentelők Társaság 179 KÉPZŐMŰVÉSZET <i>Szabó György</i>: Jegyzetek a Délvidéki Szépmíves Céh budapesti tárlatáról .. 182 KÖNYVEK 188
---	--

Cimlapképünk Zentai Tóth István szobrászművész dr. Deák Leó, Bács Bodrog vm. főispánjáról készített mellsobrát ábrázolja.

K A L A N G Y A

A Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség irodalmi és kulturális szemléje

Megjelenik minden hó 15-én.

A szerkesztésért és kiadásért felel: Blazsek Ferenc, Ujvidék

Lapzárta minden hó elején

Mindennemű kéziratot, képeket, ismertetésre szánt könyvet erre a címre küldjünk:

Herczeg János, a Kalangya szerkesztője, Zombor, Váro-i könyvtár

Gépirásos kéziratokat kérünk. A beküldött kéziratokat, képeket nem őrizzük meg és nem adjuk vissza. Minden cikkért szerzője felel.

Központi ügykezelés, Budapest VII., Baross tér 15 (Tel. 426-921)

M. kir. postatakarékpénztári csekk száma: 54.897 sz.

Előfizetéseket, laprendeléseket, hirdetések a központi ügykezelés vezetője, *Csuka Zoltán* címére kell küldeni, Budapest VII., Baross tér 15.

Előfizetési árak:

Egész évre 12'— pengő, jogi személyeknek 24'— pengő. Egyes szám ára 1'40 pengő.

G Á L

Szabadka, Kossuth-u. 9 és Rudics-u. 2

cipői és bilgeri
csizmai közismertek

Köszöntő

A magyar Délvidék Nagy-Magyarország köztudatában a kék ég, az arany búzatáblák, a szép nők, a bővérű férfiak, a gyors lábú lovak, a véget nem érő nótázások hazája volt. A délvidéki embereknek biztosan akkor is voltak gondjaik és fájdalmaik, de a világ a habzó serlegű, dalos magyar Provencet szerette látni és mint fiatal kezdő, e sorok írója is ezen a csapáson botorkált.

Bizonyos, hogy a magyarok Istene gazdagon megajándékozta ezt az országrészt. Ha azonban Isten ajándékoz, akkor megköveteli az embertől, hogy erősen fogja és meg is védje az égi ajándékot. Mert az Úr nem a birkanyájak, hanem a gondolkodó és bátor emberek Istene.

Jöttek a nagy viharok és a Délvidék leszakadt Magyarország testéről, elsüllyedt a világtörténelem háborgó tengerében. Ki felelős a mérhetetlen szerencsétlenségért? Mi magunk valamennyien, egyenként és együttesen, akik nem tudtuk megtartani Szent István örökségét. Abban az órában, mikor elvesztettük, eszünkbe jutott, hogy ezer éven át nem is volt ez mindig a mosoly országa, a török idők óta több könny és vér folyt a Délvidékért, mint a Magyar Anya bármely más gyermekéért.

Ma egy újonnan feltámadt Délvidékek állunk szemben. Ez többé nem a verőfényes magyar Provence, hanem a gondok, a munka, a harcok országa. Egy fehér lap, melyet a történelem nyújtott át a magyarságnak; egy kérdés, melyet a népek Istene intéz a nemzethez; egy parancs, mely minden magyar embernek szól. „Íme az Úr megmutatta nektek az Igét a Földjéért, most már a ti dolgotok, hogy a Valóság Országa legyen belőle.”

Hölgyeim és Uraim, a mai nap a délvidéki magyar erő megmozdulásának ünnepe. Ne mosolyogjanak kérem, hogy az író toll embere erőről beszél! A számba nézve kis népek nem fizikai, hanem

kulturális fölényükből merítik az erőt. Aki karddal harcol, az végül is kard által hal meg; de van egy erő, melyet sem megölni, sem legyőzni nem lehet: az örök szellem ereje. Az olyan népet, melynek egyéni kulturája van, elnyelhetik, de megemészteni nem tudják. Ha mi erősíteni akarjuk Magyarországon a magyarságot, ha győzhetetlenné és halhatatlanná akarjuk tenni: fejlesszük a kultúráját, ennek pedig leghatásosabb fegyvere az író toll.

Teleki László gróf, a tragikus sorsú nagy hazafi, nyolc nappal halála előtt leírta a következő szavakat: „Tegyük az irodalom útján, amit tehetünk, egyéb sikereset és huzamosan tartót úgysem tehetünk.” Szenteleky Kornél, a ma alakuló irodalmi társaságunk névadó védőszelleme, a maga idejében felismerte ezt az igazságot. Az ő forró, tiszta és bátor hazafisága útnak indult, hogy meghódítsa a Délvidéket az irodalom fegyverével. Szenteleky vállalkozása gyönyörű örökségként szállott utódaira. Tudjuk azonban, ahhoz, hogy kultúra legyen az írott szóból, nemcsak író, de közönség is szükséges. Igen, tisztelt közönség, minden embernek, minden magyarnak, a legkisebbnek, a legszegényebbnek is módjában van, hogy haszonnal szolgáltassa, hogy gazdagítsa és erősítse a nemzetét. Csak szeretnie kell a magyar írást!

Erre gondolva, mint délvidéki a délvidékieket, atyafiságos szeretettel köszöntöm a Szenteleky Társaság tagjait és vendégeit és Teleki László gróf szavaival kérem Önöket: „Tegyük az irodalom útján, amit tehetünk!”

Herceg József

A szellem küzdelmei Délvidéken

A magyarságnak ezerezstendős történelme során éppen elegendőképpen állott módjában megismerkednie a sors játékának ezerféle változatával és szélsőségeivel, élvezhette a sors kezének simogatásait, az öröm mosolyát gyakran váltotta fel a bánatnak könnyzápóra, a jövő képének reménysugaraikat gyakran homályosította el a kétségbeesés sötét éjszakája. Már ott volt fejlődésének és életbiztonságának a zenithjén, amikor emberileg kiszámíthatatlan események a végső pusztulás útjára vetették, azonban arra a kilátástalanságra, reményfosztottságra, indokolt kétségbeesésre, olyan oka még soha nem volt, mint amit az elmúlt világháborúnak az eseményei idéztek elő. Tegyük hozzá, hogy ez a sorscsapás is, mint sok más a magyarság történelmében, ártatlanul érte a magyar nemzetet. A magyarság fája rettentő szélviharba került, erős ágai a törzsről letöredeztek és a vihar szárnyán messze idegenbe kerültek. Voltak ágai, mint Erdély részeinek esetében, ahol a letört ág termékeny talajra esett és hozzáértő gondos kezek ápolásába került, mert Erdély talaja az évszázadok küzdelmeiben megerősödött, termékennyé vált a magyar nemzeti eszmének, egy magasabb magyar kulturális életnek befogadására és táplálására, akár a nemzeti gondolat megmentésére is. Az északmagyarországi részek Erdélyhez hasonlóan történelmi múltból táplálkozhattak, társadalmuk hozzáedződött a harchoz, ellenálláshoz, önállósághoz, a nemzeti gondolatnak a fogalmát és vonzó erejét már régén kiterjesztették uralkodó eszmeként a gens fidelissima generációjára is, — csak a déli végek, a Bácskának és a Bánátnak istenáldotta gazdag földje és szerencsés népe volt az, amely az elszakítottág percében és az azt követő években kénytelen volt rádöbbenni a történelmi múlt hiányára, elha-

gyatottságára és saját magyar kulturális értékének gyengeségére. Hiába a zsiros termőföld, hiába a munkához szokott, edzett karok és hiába az akarás, — a magyarság fájáról a Délvidékre szakadt ág csak nem tudott talajba kötni, életre kapni. Oka-e ennek a közismert jólét, oka-e az önzés, avagy a talajnak, a rögnek, a határnak boldond szeretete, amely minden erőt, érzelmet leköt és absorbeál, eszményt nem keres és magasabb értékek élvezetét másodszorba helyezi? Avagy megszokta egész élete során az Anyaország központi irányítását, a vazallus kiszolgáltatottságát?

Mint szárazra vetett hal kapkodunk levegő után. Társadalmi, politikai és kulturális életünk az anyaországi irányítás és befolyás hiányában vezetőkkel keresett. Ugy látszott, hogy ezek is csak az anya puha ölében találtak magukra, mert szabadlábban eltiűntek a küzdelem porondjáról. A kísértetezés, hogy az ezernyi bajjal küzdő Anyaország társadalmával létesítsünk összeköttetést, és kulturánkat onnan szerzett vérátömlesztéssel mentssük meg, a lehetetlenségek közé tartozott.

És mégis megtörtént a lehetetlen. A vér nem vált vízzé, a nemzeti gondolat nem veszett el, mert a reményben éltető erőre talált. Igenis kialakult a délvidéki magyarságnak speciális társadalmi, politikai és kulturális szervezete, amelynek alapját és összefogó kapcsát a nemzeti gondolathoz, az ezeréves történelemhez való ragaszkodás, a délvidéki magyarság birtokállományának minden áron megmentésének célzata képezte. Ha ez sikerült, ahogy sikerült, mert ezt a birtokállományt csorbítatlanul adtuk vissza az Anyaországnak, kimagasló része van ebben dr. Szenteleky Kornélnek. A kultúra munkása volt, a magyar irodalom berkeiben élte le életének szabad

perceit, gyermekkorától egészen korán bekövetkezett haláláig. Arany epikája, Vörösmarty klasszicizmusa és Petőfi lírája voltak muzsái. Egyéniségének alapjellegét képező szerénységével tünt fel kicsi, semmitmondónak látszó falusi munkájával, azonban szenvedélyes lelke, olthatatlan szomja minden iránt, ami szép és nemes, őt hamarosan a kulturmunkások élére állította. Onnan jött, abból a társadalmi rétegből, ahol a megszállás alatti magyarság elnyomóit ismerte meg, azonban lelke nem volt azonos ezekével. A jugoszláviai magyarság azonnal ráismert Sztankovits Kornél őszinteségére, felismerte benne az együttérző magyar lelket és az alkalmasságot arra, hogy az egyetemes magyar kultúra fájáról ideszakadt ágat gondozásába vehesse. Kérni kellett, könyörögni, hogy ezt a nemes munkát vállalja és végezze, meri Isola Bella-i szerénysége, mint életének alapvonása tiltakozott a vezető szerep ellen. Megfelelt hivatásának, bár neki is, mint minden alkotónak, gáncsoskodók és gonyolódók tömegével, a hitetlenek hadával kellett megküzdenie. Fanatikussá hite mindent legyőzött. Odadobta nekünk a jelszót, amit azóta sem feledtünk el: Szeressük azt, ami a miénk.

Tényleg ez a »miénk« nem volt sok, nem volt nagy, nem volt tündöklő, a szakadt ág gyenge, erőtlén és szégyenletesen kicsi volt, de a miénk volt. Szeretet kellett ennek az ápolásához és életbentartásához, Szenteleky Kornél megismerte és megmutatta példakép ezt a szeretetet és mi az idegen talajból hozzánk szegődött Szentelekynek útmutatását nem szégyenlettük megfogadni és követni és megszerettük azt, ami a miénk. Valljuk azonban be, hogy ez a »miénk« ez volt a jugoszláviai magyar kulturlélek, ez a mi kincsünk, amit olyan büszkeséggel adtunk most vissza az Anyaországunknak, elsenyvezt volna, ha Szenteleky Kornél nem mutatja meg nekünk saját példájával a módot, ahogy azt

megmenteni lehet. Igen megszerettük ezt a csenevész kulturát, mert a miénk volt és elszakadva a lenyügöző és magához ölelő gazdag, zsíros talajtól, követtük Szentelekyt, ennek az értéknek felismerőjét, megmentőjét. Valljuk be: ha a jugoszláviai magyarság kulturfejlődésének görbáját óhajtjuk geometriai formában megrajzolni, akkor annak emelkedését zenithéig Szenteleky Kornél vezetése, munkássága alkotja.

Mint a mohamedán Mekkájához, úgy zarándokolt minden esztendő nyarán egy kis csoport Ószivác községbe, annak római katolikus templomába, majd onnan a telecskai domb tetőjén az elhagyatott helyen fekvő római katolikus temetőbe, az édesanya szeretete emelte szerény síremlékhez, amely előtt kevés és félő szóval, de annál több és mélyebb elmélkedéssel áldozott Szenteleky Kornél emlékének.

Ma pedig a volt jugoszláviai magyarság kulturájának bölcsőjét jelentő síremléknél sokkal maradandóbbat ónajt állítani a Szenteleky Kornél Társaság megalapításával néhai Szenteleky Kornél emlékére és az általános magyar kultúra nagyobb dicsőségére.

Dr. Deák Leó.

CSERE TAMÁS

Vándorbotom megtámasztom,
szeretőmet kiválasztom,
nincs értelme továbbmennni,
így kell ennek lenni, lenni...

Én vagyok a Csere Tamás,
nem is lennék sohase más!
Ősi átok, az lehetett,
ami engem elkergetett.

Aj, de itthon vagyok mostan,
szeretőt is választottam,
kőkényszemű hü szeretőt,
mint ötven évvel ezelőt!

Szily Ernő.

A Kalangya szerepe*

Írta: Dr. Reök Andor

A délvidéki írók néhány héttel ez előtt Szabadkán a szabadkai Népkörben összejöttek azzal a céllal, hogy előkészítsék a Szenteleky Kornél irodalmi társaság megalakulását és hogy biztosítsák a Kalangya jövőbeni egzisztenciáját.

Noha nem vagyok író, noha kifejezetten, kimondottan gyakorlati ember vagyok, ezen az értekezleten én is részt vettem. Éppen ezért meghatott és felejthetetlen benyomást gyakorolt reám a mi délvidéki íróink elhivatottságának tudata. Azon elhivatottság, amelynek szolgáltatában két és fél évtizeden keresztül a legmostohább körülmények között mondhatatlan áldozatok és kockázatok vállalása mellett teljesítették hivatásukat.

Az értekezletnek magas színvonala, a fanatizmusig terjedő elhatározottsága, a hivatottságnak bátor vállalása, a kifejtett gondolatok és eszmék mélysége megkapó volt. Amikor este hazamentem, önkéntelenül megálltam régi hűségcs barátom könyvtáram előtt és szinte gondolkodás nélkül kivettem három Kalangya-számot.

Az elsőt találomra 1935-ből... a másodikat szándékosan 1942-ből... a harmadikat szintén szándékosan 1943-ból... Átlapoztam mindhármát... elgondolkoztam felette... volt miről gondolkoznom. Mindhárom szám, amely a Kalangya életében különböző korszakokat jelent, a mi életünkben is három különböző korszakot jelöl meg. Tengernyi harcról, küzdelemről, sikertelenségről... sok apró sikerről... de mindig élni akarásról, fejlődésről és magasratörésről számol be.

Az 1935-ös Kalangya: emlékezzünk vissza, a kisebbségi élet magyarságának dédelgetett kincse volt. Mindannyiunk büszkesége! A legmostohább körülmények között önjeléből, kisebbségi népünk fennmaradási törekvésének, kultúránívójának megőrzése és emelése volt en-

nek a szellemi harcnak célja.

Az édes anyanyelvet a maga való, gyönyörűsége tisztaságában megőrizni!... Népi, gazdasági kérdésekkel foglalkozni és a magunk erejéből megkeresni és megtalálni az egészséges és egyenes utat. Versekben, novellákban, színdarabokban a nemzeti érzést megtartani, ápolni és fejleszteni. Oly versekben, novellákban és színdarabokban, amelyek a legegészségesebb, a legtisztultabb délvidéki magyar szellemet tükrözik vissza és amelyek a magyar géniusz Istentől ajándékozott művészi lelkek tehetségének égi szikrájából fakadtak.

És mindezt megtenni a jugoszláv cenzura gyűlölködő, gyanakvó és rosszindulatú levegőjében, amikor minden pillanatban a presztizsük közbelépésével és a „glavnica” rémével kellett számolni.

Hölgyeim és Uraim! Az 1935. évi Kalangya-szám másról is mesél, másról is tesz ragyogó bizonyosságot. Öntudatosan állítjuk, nincsen külön délvidéki szellem. De van egy tisztult magasabb rendű évezredes közös magyar szellem, melyet a mi magyar íróink a Kalangya lapjain igaz szívvel, egész meggyőződéssel és teljes lelkükkel hirdettek.

Ezen szellem feltétlen tartozéka az a tudat is, hogy itt a Délvidéken magyarok, németek, szerbek, bunyevácok évszázadokon keresztül jóban-rosszban, közös sorsban együtt éltünk.

Ugyanazt a földet munkáltuk, ugyanaz a nap sugározta reánk éltető melegét, ugyanaz a tavaszi eső adta nekünk az arany kalászosokkal telt bácskai rónákat. És ha megpróbáltatások szakadtak reánk, egyformán szenvedtünk mindannyian. Az évszázadokon keresztül sorsközösség közel hozott bennünket egymáshoz és eltörölte közöttünk azokat az

* Elhangzott a Szenteleky Társaság zombori irodalmi estjén, 1913 március 14-én

ellentéteket, amelyek a nemzetiségi különbségségből adódtak.

Az 1935. évi Kalangya öszinte, egyenes magyar lélekkel az akkori adottságok és lehetőségek mellett is a Délvidék őslakossága között az ősi egyetértés útjait kereste, hirdetvén azon igazságot, hogy az igaz magyar szellem magyar népünkben nemzeti öntudatot, nemzeti kulturát, szociális igazságot, testvéri egyetértést jelent, míg a többi délvidéki őslakossággal évszázadok által kitermelt megértést, egyenjogúságot és igazságot.

Hölgyeim és Uraim! Az 1942. évi Kalangya igazsága, szelleme ugyanaz maradt, legfeljebb színvonala mutat a dolgok természetének megfelelő fejlődést. Ha e füzet tartalma nem is domborítja ki a változást, mégis tudjuk, hogy szellemi válságon estünk át.

A felszabadulás után valahogy a köztudatban az volt, hogy a nagy erőfeszítésnek ideje már elmúlt és immár feleslegessé vált. Nem vagyunk már arra hivatottak, hogy a délvidéki népünkről magunk gondoskodjunk, hogy szellemi téren is a fejlődésért áldozunk, mert hiszen már itthon vagyunk, van aki gondoskodik rólunk és vezessen bennünket.

Hála Istennek ez a válság elmúlt és a mi egészséges életösztönünk rádőbbsentett bennünket: Nincsen megállás, felelősséggel tartozunk, fejlődni akarunk, hatalmas feladataink vannak, áldozunk és dolgozunk kell!

Az új Kalangya ezt a pezsgő életet, munka- és feladat-vállalást hirdeti.

A ma megalakult Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság magyar nemzeti öntudatunk, anyanyelvünk, művészetünk és irodalmunk fejlesztésén kíván munkálkodni. A város, a falu problémáinak, népi problémáinknak helyes, igazságos és szociális megoldását keressük. Keresi és egyengeti délvidéki népünk nemzetiségi különbség nélkül testvéri szeretetben, megértésben és igazságban történő összeforrásának útját.

A Szenteleky Kornél Társaság a legsebb célokért harcol a legnagyobbívűbb fegyverekkel. Szellem, tehetség, művé-

szet, idealizmus, mind-mind együtt a magyar génusz babérkoszorúja.

Lélekben eljött közénk a magyar irodalom fejedelme, Délvidékünk büszkesége Herczeg Ferenc is. Köszöntésünket küldjük neki igaz szeretettel és mély tisztelettel.

Számtalan művében hirdette ezt a megtisztult magasztos délvidéki szellemet. Hirdette a mi szellemünket, igazságunkat, amely az egyetlen magyar szellemnek, az egyetlen magyar igazságnak elválaszthatatlan és oszthatatlan része.

Köszöntöm Szabadka és Baja városok nevében a délvidéki írókat forró szeretettel és hálás szeretettel. Legyen a Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság mai megalakulása szervezett kerete és ragyogó folytatása annak a sikerdús munkának, amely délvidéki íróink nevét az elmúlt két és fél évtizeden keresztül főn jelezte.

Most gátlások nélkül, hatalmas lendülettel folyjon a munka, új és friss tehetségeket magához öltve, hirdetvén a magyar tudást, a magyar elhivatottságot, vezetve és nevelve népünket a szebbre, jobbra, nemesesbre!

A mai est a mi délvidéki íróink, művészeink legszebb alkotásaiból összefoglalt gyönyörű rózsacsokor volt.

Az eddig elért eredményekből egy rövid ízelítő és bemutató.

Új lendülettel, mindannyiunk szeretetével kísérve folytatódik a munka.

Ennek a munkának a sikerére mindannyian egy szívvel és lélekkel kérjük és kívánjuk a magyarok Istene áldását.

Végvári sorsvállalás

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Mindenekelőtt méltóztassanak megengedni, hogy mind a magam, mind a Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság tisztikara nevében hálás köszönetet mondjak a mélyen tisztelt tagoknak az irántunk megnyilvánult bizalomért. Mindannyian tudatában vagyunk annak, milyen nagy fontossága volt a délvidéki magyar írók küzdelmeinek az idegen megszállás idején, de tudatában vagyunk annak is, milyen fontossága van annak, hogy a zord időkből elültetett zseme la, a délvidéki magyar irodalom, éppen ezen a tájon, a ma-

Szövetség már megalakulásakor felismerte Délvidékünk magyar irodalmának nagy fontosságát, lélekkel hajolt a magyar irodalom lelkéhez és mindjárt megalakulása után otthont adott a délvidéki magyar íróknak. Hiszen jól tudtuk, hogy mit végzett két évtized alatt a délvidéki magyar irodalom, amely a sorsfordulat után úgy emelkedett az égnek, szerénységében is dacosan, mint a sárbatiport virág. Jól tudtuk, milyen sérelem ég a délvidéki magyar írók szívében, mióta legszebb álmukat az 1933-ban alapított Szenteleky Kornél Irodalmi Társaságot széjjelfoszlatta a jugosz-

Krámer Gyula, a Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság elnöke az alakuló közgyűlés szünetében megbeszélést tart Herceg Jánossal, a Kalangya szerkesztőjével és Csuka Zoltán ügyvezető titkárral. Baloldalon Bogner József orsz. képviselő és Majtényi Mihály író, a Társaság rendes tagjai.

gyar szabadság éltető napja miatt kilombosodjék, megerősödjék és bőséges gyümölcstermést hozzon. Mindannyian tudatában vagyunk annak, hogy a kisebbségi sorsban vállalt szerep után ma ezen a tájon a délvidéki magyar írókra a sorsvállalás szerepe vár. Ezt a végvári sorsvállalást pedig magyar író és magyar közéleti vezetői férfi egyaránt kedvvel végzi. Közéleti vezetői férfi és magyar író között a magyar szellem az összekötő kapocs és azok a fennlátók, amelyek egyen-egyen és mindösszesen szemeink előtt lebegnek. A vezetésem alatt álló Délvidéki Magyar Közm.

láv kormány tiltó rendelkezése. Ez a sérelem nemcsak az írók lelkében égett, hanem minden délvidéki magyar lelkében is, főleg azoknak a férfiaknak a szívében, akik itt a Délvidéken a magyarságot vezették és eközben nem feledkeztek meg az irodalom fontos szerepéről. Ezért alakítottuk meg mindjárt a Közművelődési Szövetség megalakulása után az irodalmi szakosztályt, mely Szenteleky nevét irta homlokára. Ezért vettük pártfogásba Szenteleky Kornél alapítását, a Kalangyát s nem kiméltünk semmi anyagi áldozatot fenntartásáért. Ezért járultunk hozzá az

Elhangzott a Szenteleky Társaság alakulóközgyűlésén.

első kérés szóra ahhoz, hogy Szenteleky Kornél hátrahagyott művei hat kötetben megjelenhessenek és ez a hat kötet már sajtó alatt is van. És ezért fogadtuk megértő szívvvel a délvidéki magyar íróknak azt az óhaját, hogy önálló társaságba kívánnak imánáron tömörülni és személy szerint ezért fogadtam én is őszinte örömmel a délvidéki magyar íróknak és a Szenteleky Társaság előkészítő bizottságának azt a kérését, hogy a Szövetség és a Szenteleky Társaság együttműködésének és testvériségének külső bizonyosságaképpen is vállaljam a Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság elnökségét. Ez megfizetett volt részemre, de együttől köteletségvállalás is, olyan köteleességvállalás, amelyet a magyar nemzet mostani harcának nehéz idejében minden magyar férfinak teljesítenie kell. A magyarság ma ismét harcban áll. Harcban olyan sötét hatalmakkal amelyek életére törnek. A mi korunkban azonban már tudjuk, hogy egy nemzet nemcsak fizikai legyverekkel vívja harcát, hanem szellemekkel is és ez a harc nem évekre korlátozódik, hanem ép úgy mint az egyén élete, harc az elmulás ellen születésétől haláláig, a nemzet élete is harc az örök fennmaradásért. Ma úgy mondják ezt, hogy van külső front és van belső front. A magyar irodalom, a magyar művészet egy nemzet életének a legbelsőbb frontja. Életerejének legszentebb megnyilatkozása. A délvidéki magyar irodalom születése pillanatától kezdve súlyos harcokat vívott a létért. Harcolt az idegen hatalommal, de harcolt a belső közönnyel, az eltespedéssel is. Harcolt azzal a lelki bánással, amely a zsiros bácskai fekete földön gyökerezdik. Ma is ezt a harcát vívja és mi tudjuk, hogy ez a harc nemzetvédelem. A legmagasabb fokú, talán a legelrontabb és a legszentebb és legszebb nemzetvédelem. És a Délvidék minden mélysegesen tudatos magyarja készséggel és hittel áll az írók mellé, hogy anyagi erővel segítse ezt a küzdelmet, melyet az itteni táj magyar írói magukra vállaltak és végre akarnak hajtani. Ebben a nemzetvédelmi harcban egységbe forr a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség a Szenteleky Kornél Irodalmi Társasággal és ez az egységbe-forrás minden sikón példát mutat arra, hogyan kell összefogni a Délvidék minden magyarjának a nemzet nagy létharcában.

A Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság megalakulásának ünnepélyes pillanatában

ezeket a gondolatokat kívántam elmondani a mélyen tisztelt közgyűlés előtt s még csak annyit kérek, hogy a tiszteleti tagok a Társaság nagy munkáját igyekezzenek minél több szeretettel és megértéssel elősegíteni, az írók pedig azzal tevékenységük naggyá a Társaságot, hogy a délvidéki magyar szellem minél szebb, minél értékesebb alkotásait keltsék életre s nyújtsák át a többi magyar tájnak és az egyetemes magyar irodalomnak. Azzal a mélységes hittel, hogy ez a megosztott szerep, de végeredményében közös alkotómunka egész nemzetünk boldogulását szolgálja az alakuló közgyűlést bezárom.

Krámer Gyula

MAGDOLNA

Egy nappal mult, hogy sirba tették
s két hosszú kinos éjszaka,
Sirjándál csupán őt találta
a harmadik nap hajnalá:

Anyjának sem tájt jobban veszte!
Zokogva bugta át az éjt,
asszonyi szívét téboly tépte,
törékeny teste elalélt.

De tavasz volt, sugaras reggel,
körül a kert csodára vári,
virágos ág lengett fölötté,
langy szél legyezte homlokát:

lepkék táncoltak el a fényben,
a sirra vadgalamb repült:
teste könnyült, fájdalom enyhült,
lelkére édes mámor ült.

S ahogy szemét lassan lehunyta,
fülébe drága hang hatott:
»Magdolna!... Ő volt! Ő, a Mester!
Föltámadott! föltámadott!!

Csordás Nagy Dezső

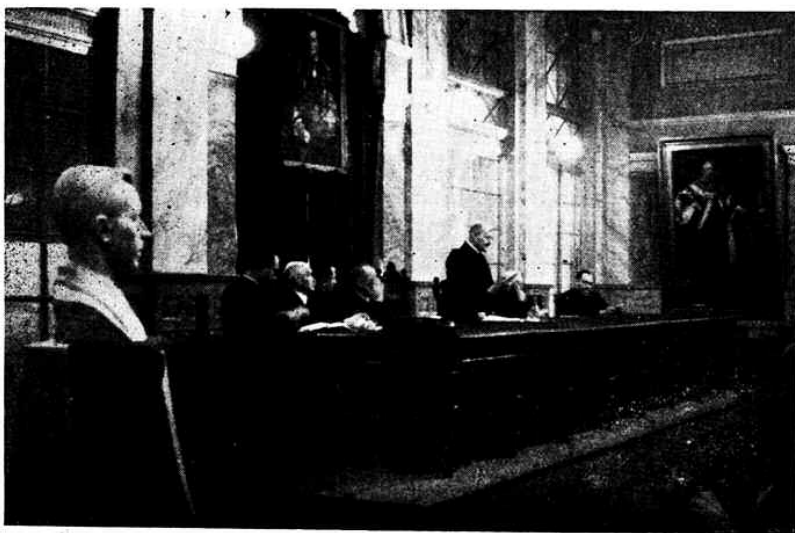
Közösen a közös célért

Irtó és a Szenteleky Társaság alakuló közgyűlésén elmondta: **Prokopy Imre**

Mindenekelőtt kedves kötelességemnek tartom, hogy az előkészítő bizottság nevében és megbízásából a legszívélyesebben üdvözlöm a Délvidék itt egybegyűlt magyar íróit a mai találkozó alkalmából. Ennek az összejövetelnek — mint tudjátok — egészen rendkívüli célja van. Arról van szó, hogy Szenteleky Kornél halála tizedik fordulójának az évében megalakítsuk — mégpedig ezuttal véglegesen — azt a délvidéki írók megszervezőjéről általában a délvidéki magyar irodalmi törekvések megalapozójáról és irányítójáról: Szenteleky Kornélról elnevezendő irodalmi társaságot, mely elsőizben már

viszonyok szülte nehézségekkel szembe szálló cselekvési készség mindenestre a ti életrevalóságtoknak, a töretlen magyar szellemiségnek egyik biztató jele és egy jobb jövőbe vetett szilárd hitünk öntudatos megnyilatkozása, de egyuttal annak a jele is, hogy a délvidéki írók elgondolása és érett megfontolása szerint a tömörülésre és erre az ő szellemi, erkölcsi és bizonyos mértékben anyagi érdekeik képviselőit, valamint »az itteni sajátos irodalmi élet ápolására és fejlesztésére« hivatott alakulatra szükség van.

Ez a szinte ösztönös megérzés vezette az előkészítő bizottság tagjait is, ami-

Prokopy Imre ny. főispán, az előkészítő bizottság elnöke, a Szenteleky Társaság közgyűlésén megnyitó beszédét mondja. Baloldalon Szenteleky Kornél mellszobra, Zentai Tóth István szobrászművész alkotása.

1933-ban, tehát még az idegen uralom alatt alakult meg, de a belgrádi vétó miatt nem kezdhetette meg működését.

Alakuló közgyűlésünket olyan időben tartjuk meg, amikor a világtörténelem legnagyobb és legszörnyűbb háborúja dúl, tehát mintegy ácfólatul a közismert latin mondásnak: »Inter arma silent musae« Ez a nekibuzdulás és a jelenlegi mostoha

kor munkához láttak. Ezt úgy kell érteni, hogy ennek a munkának az oroszlátnrészt tulajdonképpen Csuka Zoltán barátunk végezte el a Balla Pál dr. miniszterelnökségi osztályfőnök urral és a velem folytatott megbeszélések alapján. Elkészítette és kinyomatta az alapszabályokat, összeállította a tiszteleti, rendes és levelező tagok, valamint a tisztikar névsorá-

nak a tervezetét, és elvégezte a felölésekkel járó terjedelmes levelezést is. Az alapszabálytervezetet a kérvénnyel együtt felterjesztettük a belügyminisztériumhoz, mely az irodalmi társaság megalakulásához megadta az engedélyt. Aztán felkértük Herczeg Ferencet, a nagynevű író és a Délvidék messzeföldön híres szülöttjét a tiszteleti elnöki tisztség elvállalására, a kedvező válasz után pedig a mai irodalmi est utravalónkkul szánt köszöntőjének a megírására. Azt hiszem, kedves Tagtársak, egyértelműleg hozzájárulnak ahhoz, hogy nagyrebecsült tiszteleti elnök urunk lekötözött kettős szíveségéért az alakuló közgyűlés nevében legmelegebb köszönetet mondjak.

A továbbiakban az előkészítő bizottság megbízásából felajánlottam Krámer Gyula felsőházi tag urnak, a DMKSz igen tisztelt elnökének irodalmi társaságunk elnöki tisztségét, aki szíves volt ezt elvállalni, éppen úgy, mint Balla Pál dr. miniszterelnökségi osztályfőnök ur, és Deák Leó dr. meg Reök Andor dr. főispán urak, továbbá Draskóczy Ede dr. és Szirmay Károly uraknak a nekik felajánlott társelnöki tisztséget. Nekik, valamint az igen tisztelt többi elnökségi- és tiszteleti tag urnaknak is észinte köszönettel adózunk, hogy felkérésünkre szívesek voltak beállni a sorba és ezzel társaságunk nemes célját és törekvéseit támogatni.

Mindezekről, továbbá a Magyar Rádió vezetésével folytatott tárgyalások eredményéről, az alakuló közgyűlés tárgysorozataról és az irodalmi est műsoráról Csuka Zoltán beszámolt a Szabadkán február hó 7-én Reök Andor dr. főispán ur einöklésével megtartott előértekezleten, mely csekély módosításokkal az összes előterjesztéseket, valamint a tagjelölésre vonatkozó javaslatot is jóváhagyólag tudomásul vette. A rádióval kapcsolatban természetesnek foguk találni, hogy az igen tisztelt vezetésnek azért a lekötözött szíveségért, hogy az irodalmi est műsora első felének mind az öt számát e hó 28-án, csütörtök este 6 órától 7-ig viaszlemezről közvetíti s ezzel a Szentelky Kornél Irodalmi Társaság első szereplésének valósággal országos visszhangot ad, mindnyájunk nevében meleg köszönetet mondjak.

Ezzel — kedves Tagtársak — tulajdonképpen végére is értem az előkészítő bizottság munkáját nagy vonásokban is-

mertető és tájékoztatásokra szánt beszámolómnak. A határozathozatal, akár személyi, akár tárgyi vonatkozásban, és a döntés a további teendőkről már a közgyűlés és a megválasztandó vezetőség hatáskörébe tartozik.

Most még társaságunk feladatokról és az ezzel összefüggő egyes kérdésekről lenne némi mondanivalóm.

Arra a nemrégiben sokat szellőztetett kérdésre, hogy van-e külön és jellegzetes délvidéki magyar szellem, a délvidéki magyar írók immár három budapesti szereplésük alkalmával adták meg a nemleges választ. Mi itt a déli végeken mindig csak egy szellemet ismertünk, ápoltunk és vallottunk a magunkénak, a töretlenül egységes, a nemzeti érzés talajából, de az általános kultúra televényéből is táplálkozó magyar szellemet.

Felvetődött az a kérdés, hogy szükség van-e egyáltalán egy külön irodalmi társaság megalakítására? Hogy erre a kérdésre megfelelő választ adhassunk, nem kell sok mindenféle ok, érv és magyarázat után kutatnunk. Egyszerűen arra utalhatunk, mint döntő indokra, hogy ahol a szerb nemzetiségnek már több mint egy évszázad óta meg van az ő hírneves közművelődési egyesülete: a Matica Srpska, és az ennek a kiadásában megjelenő és egyszerűen szerkesztett évkönyve: a Letoris, ott semmi körülmények között nem hiányozhatik egy hasonló és legalább is egyenértékű magyar irodalmi alakulat és folyóirat sem.

Ez a felismerés volt annak idején egyik indító oka a Bács-Bodrog megyei Irodalmi Társaság 1906-ban történt megalakulásának is, melyről ma már csak kevesen tudnak és amelynek megítélésében megoszanak a vélemények. Tagjai, mentesen minden önteltségtől és nagyképszerűskéstől, csak azt akarták, hogy szerény működésükkel mennél szélesebb körökben keltsék fel nem annyira a saját irodalmi szárnypróbálgatásaik, mint inkább a magyar irodalom, a magyar művészet, a hazai történelem és egyes társadalmi kérdések iránti érdeklődést. Emellett a népművelés céljait szolgáló Szabad Lyceum előadói és a hazafias ünnepélyek szereplői is nagyrészt az ő tagjai sorából kerültek ki. Ezért a munkálkodásért igazán nem érheti őket gáncs és lefitymálás. Ezen a nyolc nemzetiség lakta területen minde-

nekelőtt a magyar szellemet, a magyar érzést akarták ápolni, meggyökereztetni és terjeszteni, önzetlenül és tel'es odaadással, mint a nemzet egyszerű és igénytelen napszámói. Senki elől nem zárkózott el a Társaság, aki dolgozni akart és hajlandó volt tehetségét, képzettségét és munkaerőjét a közös cél szolgálatába állítani. Nem eredménytelen működéséről a Patai Sándor szerkesztette és 1912-ben megjelent Évkönyv nyújt közelebbi tájékoztatást. 1906-tól 1912-ig 18 felolvasó ülést rendezett, ebből 15-öt Zomborban, 3-at pedig — vándorgyűlés rendszeresítésével — Bácsban, Szabadkán és Bezdánban. Az Évkönyv tanúsága szerint a Társaság tagjai az egyes felolvasó üléseken nemcsak szépirodalmi dolgozatokkal: elbeszélésekkel, versekkel, műforitásokkal és esztétikai értekezésekkel, hanem bácskai vonatkozású történelmi és társadalomtudományi tanulmányokkal, meg utirajzokkal is szerepeltek.

A mi Társaságunknak is ezen a nyomon kell haladnia, csak még nagyobb lendülettel és felkészültséggel, a kereteket tágitva, a megváltozott viszonyok szabta új feladatokat vállalva és az itt élő többi nemzetiségek felé a megbékülést, a kien-gesztelődést, a kölcsönös megértést és a sorsközösség követelte együttműködés szükségességét hirdetve.

Mindehhez meg van a lehetősége és a szerve is a jól szerkesztett és még fejleszthető Kalangyában, amilyen folyóirattal az előd, vagyis a megyei irodalmi társaság — sajnos — nem rendelkezett.

A ránk váró különleges feladatok közül itt csak egy-néhányra kívánok rámutatni.

Mindenekelőtt Szentelék Kornél élet-rajzát kellene megírni, életművének kellő méltatásával, és azon lenni, hogy a Délvidék Kazinczy-jának az emléket mielőbb összes műveinek kiadásával és egy esetleg Zomborban felállítandó szoborral megörökítsük. De vállalnunk kell Szentelék szellemében azt a feladatot is, hogy az itteni és a szerbiai szerbség irodalmát és sajtóját állandóan figyelemmel kísérjük és a szerb, valamint az itteni német, bunyevác-sokac és tót nemzetiség jelentősebb irodalmi termékeit megfelelő műfordításokkal, vagy legalább is a Kalangyában és a napilapokban közlendő cikkek révén a magyar közönséggel megismertessük. Gondoskodnunk kellene továbbá a délvidéki

települések, illetve betelepítések, valamint a 22 és fél évi idegen uralom történetének a megírásáról is. Egy másik igen fontos feladatot a délvidéki szórványok helyzetének alapos tanulmányozása és az erre vonatkozó anyagnak módszeres feldolgozása, nemkülönben a Délvidék kulturális, gazdasági és szociális viszonyainak a tüzetes ismertetése jelentene. Kötelességünk továbbá egy olyan anyagi alapnak a megteremtése, mely lehetővé tenné és biztosíthatná a délvidéki írók erre érdemes műveinek a kiadását és a Kalangya munkatársainak jobb díjazását, aminek serkentő hatása — azt hiszem — nem szorul bizonyítgatásra.

Végezetül még egy fontos körülményre szeretném szíves figyelmüket felhívni. A Szentelék Kornél Irodalmi Társaság, mint a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség taggyesülete, azzal szoros kapcsolatban fog működni, de saját tagjai írói egyéniségének és önállóságának, valamint a Társaság céljainak és érdekeinek teljes megővásával, lévén a szabadság az írói alkotó munka éltető eleme és elengedhetetlen előfeltétele. Ez a fenntartás azonban nem zárja ki a Társaságnak a DMKSz-gel való összhangzatos együttműködését. Ebbeli készségünknek már azzal is félreérthetetlen tanujelét adtuk, hogy Krámer Gyula felsőházi tag ur személyében a DMKSz igen tisztelt elnökét állítottuk irodalmi társaságunk élére.

De nem csak kifelé, az egyesületek egymásközi viszonyában, hanem befelé, a társaság kebelében se legyen szakadárság vagy mindenáron való ellenzékieskedés. Itt a déli végeken, különösen ezekben a sorsdöntő időkben, az egész vonalon a leg" szorosabb összefogásra, a készségre van szükség. Ez főleg az írókra vonatkozik, akikre itt fokozottabb éberség és lankadatlan munka, de egyszerűs mind nagyobb felelősség is hárul. A délvidéki írók mutassanak tehát e tekintetben is példát és a régi fényénél gyujtsanak új szövétneket, mely utmutatója legyen nemcsak az itteni magyarságnak, hanem másajku író-társainknak és az itt élő nemzetiségeknek is. Tanítsák meg őket arra, hogy miképpen kell majd, a normális viszonyok helyreálltával, a csorbitatlan egyenjoguság alapján a közös magyar hazát szolgálni és közös erővel, az igazi szentistváni állameszme, az összes itt élő népek boldogulását előmozdítani és biztosítani.

A Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság pedig kövesse Leonardo da Vinci bölcs mondását, mely szerint »Silány az olyan tanítvány, aki nem mulja felül mesterét.« Ezt a jelen esetben talán így kellene megformulázni: Az utód, vagyis a Szenteleky Társaság, legyen különb az elődnél, azaz a régi Bács-Bodrog megyei Irodalmi Társaságnál, melynek én is egyik alapító és szerény működő tagja voltam!

A kedves tagtársakat még egyszer a legszívélyesebben üdvözölve, a márciusi ifjakéhoz hasonló lelkesedéssel és ihlettséggel kifejtendő működésükre, eszméket érlelő és hazafias érzést fakasztó munkájukra Isten áldását kérem.

—

ÓSZIVÁCI ELÉGIA

Szenteleky Kornél emlékének

Mint kis cipők egy nagy kemence alján,
ültek a falvak az ég s ég alatt.
Körül gabonák terpeszkedtek barnán,
ahogy a táj a Dunára szakadt.

Már álmosodtak a kövér barázdák
s egy torony szava tiznél elakadt.
A holdra kutyák koloncukat rázták
s a Göncöl befogta a lovakat.

A csorba fényben álló Telecskáról
a tájat néztük: száz poros karu
ut fojtogatta s hallottuk, hogy távol
szusszantott olykor, nyögött egy falu.

Beteghez hívtak, egy szerbhez, a dombra.
És visszaüt az örök pillanat
a lelkünket mély, bus tájakra vont a —
E tájakat a bánat nyitja csak...

Nem szóltál. De ha, mint jánosbogárka
megvillant volna pár gondolatod,
tudom, enyéből lett volna a szárnya,
s viszont. De rab volt, nem villanhatott.

Már fönt jártunk, túl a temetőn is tán,
mikor a szavad csende megeredt:
arról szóltál, az élet milyen hitvány,
a mű vonhat csak fölé fényeket.

A munka, melynek tékozló tüzeiben
a lélek, mint túlterhelt vezették
kiég, s mit a vas idő vak serényen
kedvére ront, a test is vele ég.

És mégis: e véges eszközökkel köll
ugarunkon művet állítani!
százszor hulljon ki bár küzdő kezedből
az engedetlen anyag: az, ami

bennünk lobog, erősebb és feloldja,
e rög szelleme mellénk áll, segít:
e viadalt fogd zugó dallamokba,
maroknyi népünk sorsát, könnyeit...

Gyors szellő támadt, s a csatorna mentén
s a lankán túl a sok árva akác

föl a homokig, szerte minden mesgyén,
mit innen a Tiszára tartva látsz —

susogni kezdett, zengni egyre jobban
a sikok fölött, a nagy ég alatt
és szállt a zengés, szállt hű hullámokban:
Hisz Bácska lelke Te vagy, Te magad!

Dudás Kálmán.

Avatatlan szem ugyan hiába erőlködött volna: Surján András és Nagy Veron szerelméből édeskeveset látott, halott a nagyvilág. Még a falu sem igen. Hiszen ők maguk sem bizonykodtak valami nagyon egymásnak. Nem illős az! Nem rendes az már, ha az ilyesmit nagyon kell mondani. Tudhatni azt amúgy is!

Csak az olyan úrféléknek való az a sok cele-cula beszéd, aminek biztos, a fele se igaz. Vagy hajlamoznak egymáshoz, vagy se. Ha igen, akkor csak hamarabb megérik ők, mint más meglátná. Nem igaz? Vagy egymásnak rendelte őket a Magasságbéli, vagy se. Ha igen, akkor úgyis összehorolódna, ha nem: akkor meg hiába minden erőlködés.

Hiába, csak más a falu! A virágai is egyszerűbbek, nem olyan pompázók, mint a városi üvegházak furcsa, buja illatú virágcsodái. Hogy aztán úgy, a mezőn szétszórva mégis olyan utolérhetetlen színpompával tudnak tetszelegni, illatozni, az már a magasságbéli Főkerész utolérhetetlen szakértelmét dicséri. Ennek a csodaszép elrendezésnek is megvan a maga értelme. Hiszen a maga gyönyörűségére teremtette ilyen szépnek! Csak Ő nézi leginkább őket, ha úgy napsütéses tavaszi napokon kikönyököl valami báránnyelűre. Ha eltökélnak, esőt küld rájuk s Ő szórja teli napsugaras aranyporral őket, Ő festgeti ki pirosra, kékre, sárgára a szeszű bimbógyerekek szíromarocskáit, de

olyan szépre, hogy maga is betemesolyodik. Amire meg egyszerű válaszképpen kipattan a bimbó s a tengersok kis virág visszanevet a báránnyelű megett mosolygó Nagyúr, ki megelégedetten, boldogan sóhajt egyet a mező felé. Ettől a mennybéli sóhajtól lesz illatterhes tavasszal a levegő a falusi réteken.

No, de nem újság ez, amit mondok. Ha nem is mondja, tudja ezt a falun mindenki, ha hanyattfekszik a virággal tarkázott tavaszi réten és mosolyogva mer nézni a magasságba, a báránnyelű fölé. Az ilyen szépen, ilyen egyszerűen, ilyen megmagyarázhatóan lát mindent a széles világon, ahogy most elmondtam. Csupán két szentségesen nagy titok marad számára a nagy mindenségből. Ezekből is az egyik: Aki felette van, most sóhajtott le a mezőre s illatos lehelletével agyonitatja a felfelé tekintőt olyannyira, hogy az szavát vesztí. Pedig nyilvánvaló, hogy bódult, magasba tekintő némasága beszédesebb a legszebb szavú imádságnál is!

A másik nagy titok alatta van. Rajta hever. Az illatos istenpaláttával leterített föld. A föld. A virágot, a kenyeret, a verítéket, az áldást és a sírgödört termő, édes, titokzatos föld. Amely hegyeket tart, folyókat ringat, amelyen fürgén, magabiztosan fut a sokfajta bogár, ott-honosan tipeg a sárga kisliba. A föld, mely olyan nagy és olyan kemény, mint az Isten ökle, és olyan puha, mint az Isten áldó tenyere. Puhább a tollas ágnál. Szinte kár megmozdulni a hanyatt-

fekvőnek. Legfeljebb, ha óvatosan leereszti egyik karját fektében, megsimogatja és szétterpesztett tenyere rajtafelejtésével megpróbálja kiérezni, hogy lüktet a föld szíve...

Most már bajos megállapítani: Surján András kezének van-e olyan érzékeny tapintása, vagy valójában a bolondos öreg föld szíve dobbant nagyot, amikor a meztelen lábú Nagy Veron a fűben heverő legény mellé ért. Andris felriadt álmodozásából, mint akit tetten értek. Hirtelen félkőnyökre támaszkodott s rámosolygott a lányra. Az visszamosolygott. A legény pajzánkodva kapott a közvetlen közelében álló lány lábszára felé, de az rácsapott a kezefejére és ijedten szólt:

— Maradhass, te bolond, ehen gyűn edesapám is e!

Az öreg Nagy Pali már ott is volt.

— No, mija?! — köszöntött rá a legényre.

Az felkászalódott s bökött egyet a kalapja felé.

— Mán vártam keteket. Egy darabig néztem amazokat, de nem átam ki sokáig.

Ujjával a domboldal felé mutatott, hol a sokadalomból kimagasló mérőlécek jelezték, hol jár a komissió, mely birtokba helyezi az alsóhegyi határ új gazdáit: a falubéli, de főleg a folyón túli Vranycs község agrárföld-igénylőit.

— Hát osztják? — dörmögte az öreg.

— Osztják, az istenfáját! — morgogta rá sötéten a legény.

— Oszt mit látsz, adódik is el valami? — kérdezte különös érdeklődéssel a lány.

— Adódik, de maj minnyáját a vranycsi jegyző veszi, hogy a fene egye el a pofáját! Potya pízé! Ahogy kinézem, mire a komissiót ide kivezette, mán a javarú a zsebibe vót a szerződés. Adta rá az előleget a sok bambának mán hónapok óta, azoknak meg jól gyűtt a potyapíz, irták alá a papirost, oszt most ehen e!

— Andris, a Hajlást is a vranycsiak kapták?

— Jobbadán. Ugyan megállj csak... az ám! Ott a Fok felüli részen a Gojkó is kapott tizenegy kvadrátot!

— Mellék Gojkó? Tán a mi borbénk? — érdeklődött sietve Veron.

— Az.

(Hangya András rajza)

Összenéztek. Összenevettek. Nevelésüket azonban valami keserű fájdalom tette erőltetetté...

— Most is ott biceg a földje körül, akar a búbos banka a borozdában.

— Szótá neki valamit a főörű?... Hogy megvennénk, ha elanná... — kérdezte az öreg.

— Mít szóljak neki? Csak annyit mondtam, hogy mondom: eladod e Gojkó?

Veron tengerszínű szeme kerekre nyílt, vérdús, húsos szájaszéle is felhasadt a nagy érdeklődésben, amint kérdezte

— No oszt?

— Oszt aszonta a girhes, hogy aszondja nagy az ára ennek! Mán úgy vót, hogy fölkerdezem: mégis, mit kóstál? De amikó avvá gyütt elő, hogy ez állami ajándék az elnyomottak, a kisemmizettek számára, megfordútam, oszt otthattam.

— Jól tetted, Andris — vágta rá indulatosan az öreg. — Hát ki bántotta őket? Hisz alig egynegyedét teszik a falunak, a telekben meg félfalu a nevükön van! A Gojkónak is vót földje! Elittal!

Veron szólt közbe

— Azért mégis ajnározni köllött vóna egy kicsit! Ha olyan iszós, mind ahogy edesapám mondja, akkó csak píz köll annak, nem föld! A föld csak annak való, aki szereti. Aki a földet nagyon, nagyon szereti. Nekünk: magyar parasztnak! Pedig keves jutott nekünk belüle a régi világban is, most meg még kevesebb, de azért mégis nekünk teremtette azt az Üristen is!

Elhallgattak. Ott álltak mind a hárman, mint a gutaütöttek: bénán, bambán. Magyarok. Szerelmesek. A föld, az édes, drága, a virágot, kenyeret, verítéket, áldást és sírgödröt termő édes anyaföld századok óta megcsalt, kisemmizett szerelmesei.

Vagy kétszáz lépésnyire tőlük pedig osztották a földet. Osztották az ezerestendő kemény törvényekkel, magyar vérrel, könnyel, verejtékkel mások számára őrzött földet... másoknak.

Álltak hallgatagon, mint a magyar paraszti sors drámai szoborcsoportja. Csak néztek, néztek a domboldalon mozgó sokaság felé, de mást láttak.

Az öreg Nagy Pali keserű megnyugvással a maga sorsát. Az apja sorsát. A magyar paraszt évszázados sorsát.

Surján András erőből duzzadó két karja úgy csüggött le széles válláról, mint a gutaütötté. Belsejét feszítette a fojtó indulat. Útni szeretett volna! Kőzibük vágni! Kirántani a legvastagabb mérnöki karót és vágni, csépelni mindenkit, aki ott van. A Gojkót, a mérnököt, a vranyicsiakat, mindent, ezt a keserves nagy világot!

Veron ott lihegett megette. Piros szájából a kilihegett pára ütemesen melengette Andris fülét.

Emlékezett.

Aratás volt. Kidöglöttek az emberek a munkából. A kazalrakókat leszédítette a meleg a megrakott szekérről, a félig kész asztagról. Ő is ott állt bódultan, az eperfához támaszkodva. Akkor jött e a lány. Mintha most is látná izmos lábaszára fehérségének villanását, ahogy fellépett a félig leüresített szekérre. Még csak a markába se köpött, amikor a magterhes, nehéz kévébe döfte villáját. Piros, húsos szája félig kinyílt, barna piros arca még pirossabb lett s kemény melle ütemesen ringott egy-egy asztagra hajított kéve után. Ő már akkor tudta, hogy Nagy Veron lesz a párja!

A kocsiról leszálló lánynak csak annyit mondott: Veron, az anyád! Évödvé hátbavágta, másnap a kocsmában elsőnek kérte fel a délutáni táncban, miből viszont a lány is megtudhatta, hogy, ha az Üristen is úgy akarja, őszre Surján Andrásnak tisztelik Nagy Pali lányát.

A többi Roza néni intézte el: a „gügyö“, a falu házasságközvetítője, akitől Andrisék hamarosan megtudták azt a mindenképpen örvendetes hírt is, hogy az öreg Nagy Pali ezerötszáz dinárt is szánt a lányával a szoba butoron, meg a hummegymáson kívül, ami ilyenkor kívántatódik. Az is Roza néni szele volt, hogy ezen a pénzen tíz-tizenöt kvadrátnyi földet is lehetne venni a vranyicsiak földjéből. Nagy Veron is érték, de ha hozzászámítódik még tíz-tizenöt kvadrát a Fok felüli részen a Hajlásból, nyilvánvaló, hogy szebbet, kívánatosabbat az angyalok se tudnak álmodni a magas

menyországban.

A magukbaroskadó csendet Veron törte meg.

— Tán odamennénk? — mondta és kérdőleg nézett a másik két megígézett felé.

— Azt ugyan éppen nem! — fortyant fel az apja. Ne szánakozzon senkise rajtunk, ha kimaradtunk is az osztásból! Vót ez másképp is! Lesz ez másképp is! Akié a munka, azé a píz! Akié a píz, azé az ország! Gyerünk lányom!

Odacsapott a mellére magabizó öntudattal, ahol a kislajbizsebben a Veronnak szánt ezerötszáz dinár lapult a vászonzacskóban és kemény lépésekkel megindult vissza a falu felé.

Andris illendőnek találta, hogy kövesse. Csak Veron állt még egyhelyben s önkénytelen, szinte szerelmes taglejtéssel emelte fel két karját. Az egyik karja a Hajlás felé mutatott, a másik Andris felé. A Hajlás zöldülő lankája némán tűrte a húsán osztozkodó tömeget, de mintha a Fok felől fujdogáló szellő szárnyán valami szerelmeset üzent volna Veronnak.

A lány kitárt két karja lecsuklott. Mintha két sebzett madár hullott volna le a tarlóra. Andris után lépett. Pár lépéssel utólérte, megragadta a legény karját és idegesen kérdezte

— És most mi lesz?

— Semmi se lesz.

— Semmi?!

— Semmi. Őszre megesküszünk, oszt kiesz.

— Hát a Hajlás? ...

Surján András a lány ijedt arcába nézett. Vagy tízet léphettek, amikor folytatta

— A Hajlás... állaccik, lemaratt túlünk!

*

Keserű lett a szája íze azon a napon a falu minden kisemmizett magyarjának. Kivált azoknak, akiknek a keblükben hordott vászonzacskóban ott lapult meg a nélkülözéssel, verejtékkel összekuporgatott pénzeske! De az öreg Nagy

Pali kiadta a jelszót: akié a munka, azé a píz! Akié a píz, azé az ország! Mint ha megnyugodott volna ebben a falu is.

Mert tényvalóság, lehetett venni földet. A vranyicsi jegyző ahogy vette, úgy adta. Csak épp, hogy dupla áron. Így aztán az is vehette, aki magyar.

Nagy Pali kiszámolta ugyan a lakodalom másnapján Surján András elé az ezerötszáz dinárt, amiből a Gojkó tizenegy kvadrátját szépen meg lehetett volna venni, ha a Gojkó adta volna, de a leszámolás után apai tanácsként azt javallotta Andrisnak és Veronnak, legjobb lesz a drága pénzt betenni a takarékbba Veron nevére. Aztán majd változik az idő. Megpuhul még a Gojkó is. A vranyicsi jegyző se tudja bolondítani a népet sokáig.

Így került Veron hozománya a takarékbba.

Így kezdődött el Surján Andrásék családi élete.

Csunya esztendők jártak akkortájt. A munka keserű halotti tora volt az a nincstelen tétlenségben eltöltött hosszú idő. A csodatermő munkára váró, a kenyeret adó munkára váró, élni, megélni akaró embertestek ott lapultak heteken, néha hónapokon keresztül a félszemű házak áporodott levegőjű szobácskáiban. Hosszú, feledtető álmokat aludtak, ha csak lehetett, ha csak fel nem riasztotta a munkátlanságtól meggémberedett testet a szunyókálásra kényszerített lélek ébredő szava: mi lesz?!

A kiszáradó lélek taplója meg-megittasodott néha az alig fékezhető indulattól s ha az olcsó pálinka mákonya is segített ködösíteni az agyat, bizony a csillagos bicska léket vágott itt is, ott is a horpadt melleken. És csunya szavak kíséretében hívta tanuságtételre a keserűség az Istent...

Nem mondom, jött a nyár is. Adott munkát. A napsugár, a virágos rét adott örömet. Aztán megjött Palika, esztendőre rá a Márika is. Szebb, pirosabb képű kisgyereket hét határban se lehetett találni Surján András gyerekeinél! Illyenkor összenéztek Veronnal, mosolygástól

elszoktatott szemük összetalálkozott s az Isten neve ilyenkor úgy buggyant ki a szájukon, mint a kövér meggyyszemből a piros lé...

De a Hajlásról, földszerelmes szívük vágyakozásának örök tárgyáról nem igen beszéltek azóta, hogy András megütötte Veront.

Csak egyszer ütötte meg. Valójában a vér is alig látszott, ami kibugygyant az asszony szája szélén. A Hajlás miatt volt az is. Gojkó megkínálta a földet kétezerért. Veron sokallotta. Nem akart adósságot. Pedig ő még szerelmesebb volt abba a darab földecskébe, mint az ura. De fájt neki a Gojkó éhetetlen éhessége. Józan paraszti esze megérezte: ha a Gojkó már kínálja is, akkor nagyon eladó az a föld. Csak a munkát, csak a földet értékelő esze megborzadt 500 dinár adósság vállalásától mégis. Hogy aztán az ura erőltette, kicsőppent a száján a hetyke kijelentés

— Akié a pénz, azé a...

De nem fejezhette be, mert a szájába forrasztotta a szót az ura ökle.

Az asszony megdermedten nézett az emberre. Ez lenne a régi, felhőket, virágokat bámoló Surján Andris, az ő régi mátkája?

Nem, ez Surján András volt, a föld szíve dobogását kitapogató, földszerelmes paraszt! Az ő ura!

— Nem jól tanultad meg a kádenciát apádtól Veron! Akié a munka, azé a píz, akié a píz, azé az ország! Hát mostantú fogvást ehő tartsd magad! A pízéd se köll! Üsse veheted meg mán rajta a Hajlást. De mostantú fogvást csak akkó jártasd a szád, ha többet dolgozó, mint én!

A kis véresíkot a kendője sarkával hamar letörölte Veron s mégis, a szája szélén, mintha valami kemény vonású ránc maradt volna a nyomán. Olyan ránc, amit csak mélyen átélt szenvedések vagy kemény elhatározások szántanak az arcra.

Több szó nem esett, de valami nagy változás állt be a család életében mégis. Veron is, András is nekiveszejtette ma-

gát a munkának. Veron alighanem kivehette pénzét a bankból, mert rövidesen egy kis kajlaszarvú tehén állt az istállóban. Csak ennyire futott a leértéktelenedett pénzből. András szinte tudomást sem vett a tehénkéről. Nem etette, nem itatta. A Veroné!

Andris kubikosnak szegődött. Hetekig nem jött haza. Ha hazajött, leszámolta a maradék pénzt az asztalon. Veron sem maradt télen. Mosni járt a jegyzőékhez, a patikába, meg minden-hova, ahonnan pénz csurrant. A bolond is láthatta: agyondolgozza magát. Andris is látta. De ő sem csinálta máskép. Úgy érezte, nem is lehet máskép. A paraszté a munka virradattól vakulásig! Az apja sorsa is ez volt. Az övé is az. Panaszra különben sem volt oka. Mindég tisztább volt az inge, mint akárkié a kubikosok közül. A gyerekei se voltak rongyosak. A ház mindég rendben, a kamra sem üres. Mi kell még?

Igaz, Veron sokat köhögött már két télen át. De azt is meg lehet szokni. Nem fájlalta semmijét. Nem mondta.

A Hajlás parcellái már javarészt gazdát cseréltek. A pénzesebb egy-két láncos magyarok is veszegették a földet a vranyicsiaktól. Csak Gojkó tartotta még magát. A borotva is reszketett már a kezében, elitta már a mesterségét is, de a földet csak tartotta. Miben bízott, kinek tartogatta: ki tudja?

Egy tavaszi szombat este, amikor Andris az egyhetes kubikolásból hazatért, az ágyban találta az asszonyt. Sápadt volt az arca és nagyon halkan beszélt.

— No, mija, tán valami bajod van? — kérdezte Andris, miközben leszámolta az asztalra a heti keresetet.

— Most már nincsen — válaszolt az asszony.

Aztán benyúlt a keblébe s az onnan kivett, összehajtogatott friss írást oda-tolta az ura elé az asztalra.

— Most má nincsen — ismételte.

— Hát ez mi? — kérdezte Andris.

— A szerződés.

— Miféle szerződés?

— A Hajlásrú. Mer hogy tennap megvettem a Gojkótul a földet mégis!

— A Hajlást?!

— Azt. Megrongyoskodtuk, megdolgoztunk érte, belebetegedtem, de most ehen e, mégis a mienk lett!

— A mienk?

— A mienk. Fele a tied, fele az enyim.

— A fele az enyim?

— A tied.

— No mán meg! Hát tied vót a píz!

Az asszony akkor tett egy egyszerű, de esztendőök fájalmát, keserűségét, nyomorúságát feloldó mozdulatot. Rátette lázas kezét embere vállára és a szemébe nézett.

— Hát mán te is elfelejtetted a kádenciát, Andris? Akié a munka, azé a píz, akié a píz, azé az ország! Fele munka csak a tied vót mégis!

Andris elhallgatott. A kubikos talicskától kemény, kérgesre nyomorított tenyerével megsímogatta a vállán nyugvó asszonykezet s meggyőződéssel teli elismeréssel csak annyit mondott:

— Veron, az anyád!...

Kiderült a márciusi ég, zöldbeborult a rét, a Hajlásba is elültették már a veteményt. Mindent Andris ültetett. Mindent úgy, ahogy Veron otthon az ágyban kigondolta. Az esztendőök során összegyűjtögetett kerti magocskák már ott álltak kikészítve. Az idő is javult, a napocska is melegedett, minden nagyon szépen kezdett nekiindulni.

Veron mégis meghalt. Szépen csendben. Elindulása előtt is rendbetett mindent. Meggyónt, megáldozott. Meghagyta: milyen ruhában, hova temessék.

Surján Andrásnak csak a parancsot kellett végrehajtania.

Szép temetés volt. Négy lobogó. A lobogóvivőknek egy-egy új fejkendő. Hat vers harangozás, húsz vers búcsúztató. Intézkedett a Veron mindenről.

Ott volt a fél falu a temetésen. Andris nem sírt, de úgy támolygott, mint a szélütött. Mi lesz, ha Veron elmegy? Pedig elmegy. Már a pap is itt van!

A temetés ott haladt el a Hajlás mellett. A föld mellett. Nehéz volt a dagadó sárban a nagy halottas kocsi annak a két lónak. Megállottak fűtadni. Épp a Hajlás mellett.

András csak akkor vette észre, hogy hol vannak, amikor megállt a kocsi. Elérzékenyüléshez nem szoktatott szíve mégis nagyot dobbant, mikor ráeszmélt, hol álltak meg a lovak. Hol állította meg Veron a menetet! Riadtan nézett a koporsóra, onnan a földre és nagy nehézz testét megrázta a zokogás, amint felordított

— Veron...!

— Megvárta illendőséggel, amíg a koporsóra, onnan a földre és nagy, nem egyedül maradt a sírnál, suta mozdulattal keresztet vetett magára is, a sírra is.

— Hát Isten veled Veron! — mondta, s a két gyerekkel megindult lomha lépésekkel vissza a falu felé.

A Hajláshoz érve csak megállt. A két szepegő gyerek is ott állt mellette. Melengető napsugár aranyozta be a földet a báránnyelű tavaszi égből.

Surján Andris egyszerre hirtelen elengedte a két gyerek kezét és keményrácú arcára furcsa fintort csalt a mosoly, amikor gyors, de óvatos lépésekkel az egyik ágyás mellé lépett. Bütykös ujjaival óvatosan megpiszkálta a felmelegedő rögöt és annyit szólt

— Nene, fakad az élet...!

Bácska kegyhelyei

A *búcsújárás* a vallásos népeletnek egyik legjellegzetesebb megnyilatkozása, a katolikus népnek legmélyebb közösségi élménye, amely *Bácskában* is bizonyos ünnepélyes keretek, megszentelt hagyományok között zajlik le. A búcsújárás néha több napig is eltart és rendszeren gyalogszerrel szokták megtenni: megvan a maga megszabott útiránya, hagyományos ének- és imádságrendje. A zárándoklat idejére mindenki aláveti magát a búcsúvezető *szentembernek* (Bácskában különösen híres a Zentán élő *Szent Pista*) illetőleg szentasszonynak. Minden útbasó templomot, kápolnát, szent szobrot, útszéli keresztet megköszöntenek. Amikor a búcsúsok a kegyhely tornyát meglátják, letérdelnek és hálát adnak, hogy eljutottak ideig. Beérkezéskor különösen a *bunyevecok* és *sokacok* megcsókolják a templom földjét és üdvözlík a kegyképet. Közös ájtatosságuk elvégztével kissé megpihennek, majd magukban is imádkoznak a kegykép előtt. A szabadonálló kegyoltárt olykor térdencsúszva kerülík meg. Általános szokás, hogy a búcsúsok zsebkendőjükkel megsimogatják a kegyképet, vagy legalább is a kegyoltárt és utána pedig arcukat törlik meg vele.

A lelki megtisztulást, azaz a szentiségekhez járulást testi tisztálkodás szokta megelőzni. Bácska kegyhelyei mellett is találunk szent kútakat, amelyeknek rendeltetése nyilvánvaló. A népi felfogás szerint ezzel a kultikus mosakodással teszi magát méltóvá a hívő lélek a szentiségekhez járulásra. A szent kútak vize különben népies szentelmény, amelyből a búcsúsok haza is visznek, hogy betegségükben orvosságul használják, így Vodícán, Doroszlón, Péterváradon. A bácskai kegyhelyek oltárán is szoktak viaszbábokat, offereket felajánlani: annak a kívánságnak jelképét, amelynek teljesülését várják. Így a magtalan asszony kis pólyásgyereket; aki házat épít, kis viasz házat; aki jószágait félti a pusztulástól,

állatokat; a beteg fájó testrésztét ábrázoló figurát ajánl föl: kezét, lábat, szemet, szívet, tüdőt, stb. Ha a kérés meghallgatásra talál, akkor hálájukat marandóbb formában is megörökítik. Ilyenek a *fogadalmi képek*, amelyekből a Bácskában sajnos kevés maradt napjainkra, pedig művelődéstörténeti jelentőségük is van. Máskor a kérés teljesülése esetén a viaszofferek alakjával egyező ezüst-, olykor aranyoffereket ajánlanak föl. Az így fölszaporodott nemesérbekből koronát szoktak önteni és a kegyképre helyezik. Megemlíthetjük, hogy esküvőt is szívesen ülnek kegyhelyeken. Így Vodícára a mintegy 6 km-nyire eső Bajáról is ki szoktak régebben járni esküvőre, mert ezt a házasságra nézve különösen áldásosnak tartották. A búcsúsok elszállásolása többféleképpen történik. Vodícán a fűben pihennek le. Legtöbbször azonban a falu népénél húzódnak meg, rendszeren ingyen. Vanak búcsús csoportok, faluk, amelyek évről-évre ugyanannál a gazdánál szállnak meg, aki szíveségéért csak azt kéri, hogy a búcsúsok imádságaikban emlékezzenek meg róla. Előfordul az is, hogy a helybeliek hívnak meg körülményeikhez képest többet, kevesebbet a vidéki búcsúsok közül, sokszor teljesen ismeretleneket is: megvendégelik és szállást adnak nekik. Általában azonban a búcsúsok virasztással töltik el az éjszaka nagyobb részét, amikor fölváltva imádkoznak és énekelnek, mindenik falu külön-külön a maga anyanyelvén. A magyarok, bunyevecok és sokacok vezetőjük irányításával, viszont a németek rezesbanda kíséretével szoktak énekelni. Érdekes, hogy a magyarok éneklésébe másajkúak is szívesen belekapcsolódnak. Hasonlóképpen jelen szoktak lenni a magyar prédikáción még akkor is, ha már a maguk anyanyelvén hallgattak szentbeszédet. A faji jellegek a búcsúsok magatartásában is visszatükröződnek. A németeket fegyelmükről, a szlávajkúakat érzelmes viselkedésükről,

szép énekeükről, a magyarokat közvetlen, természetes tartásukról akkor is megismerünk, ha népviseletük nem különbözne tőlük meg őket.

Ismeretes, hogy Bácska a középkorban virágzó magyar táj volt, amely a hódoltság idejében szinte teljesen elpusztult. Buda felszabadulása után megindult a táj újjáépülése. Megkezdődik a bunyevácok, sokacok, szerbek bevándorlása, a németek telepítése, a magyarok délrevándorlása. A különböző nyelvű népek összehangolásában a katolicizmus, főleg bácskai kegyhelyei révén igen jelentős szerepet játszik. Ezek a búcsújáróhelyek egy-egy kisebb táj középpontjává, mintegy lelki erőforrásává válnak és nagy mértékben ébresztgetik e frissen települt lakosságban az új szülőföldre való ragaszkodás élményét.

E kegyhelyek közül legrégebbi multira Pétervárad tekinthet vissza, amely földrajzilag a Szerémséghez tartozik ugyan, de szellemi hatása Bácskában is messzire kiterjedt. Pétervárad a középkorban cisztercita apátság volt, a török időkben pedig dervis-kolostor (takija, ezért nevezik a helyet *Tekijának* is). A hódoltság után 1693-ban a mecsetet kápolnává alakították át az ideletelepült jezsuiták. Még ők hozhatták magukkal a híres *Havi Boldogasszony*-kegykép másolatát, amely hamarosan tiszteletben részesült. *Savoyai Jenő* 1716-ban éppen Havi Boldogasszony napján, azaz augusztus 5-én aratta a döntő fontosságú péterváradi győzelmet. A legenda szerint a harc már elveszettnek látszott, amikor Jenő herceg a kegykép előtt könyörgött segítségért. És íme csoda történt: nyár derekán, augusztusban hó kezdett hullani, amely a keresztényeket elrejtette a már-már föllülkerekedő törökök elől és így a csata Mária híveinek győzelmével végződött. A diadalban egyébként Jenő mellett igen jelentős része volt a magyar *Pálffy* Jánosnak is. A nap újra kisütött, dél volt, éppen Urangyalára harangoztak. A legenda megformálásából az tűnik ki, hogy maga a néptudat is új fehérvári diadalt érzett a győzelemben. A vidék azóta sok

megpróbáltatáson ment keresztül, a búcsújárás azonban a háborús nehézségeket nem számítva, a magyar Délvidékről, Szerémségből, Horvátországból állandó.

Sajátságos, hogy egyes bácskai kegyhelyek valamelyik délvidéki nép szívéhez különösen hozzánőttek. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy másajkúak, sőt másvallásúak is szívesen föl ne keressenek, hiszen a búcsújárásban a közös szülőföld egyesítő élménye is nagy szerepet játszik. Ilyen *Keresztúr*, amely a bácskai görögkatolikus ruszinoknak kedvelt búcsújáróhelye. Tudjuk, hogy a XVIII. század folyamán Bácskában néhány ruszin falu is települt. A legjelentősebb közülük Bácskeresztúr, amely 1817-ben csodálatos esemény színhelye volt. A hagyomány szerint egy napon kútat kezdtek ásni a munkások. Mindjárt az első éjszakán, akik ott pihentek le munkahelyükön, hangot véltek hallani és Mária alakját megjeleníteni a kútnál. A dolog azonban abban maradt, de 1822-ben két leánynak a kút közelében megjelent a Szent Szűz. Eleinte kinevették őket, de csakhamar csodálatos eseményeket kezdtek emlegetni a jelenés nyomában. Megindultak a zarándoklatok is. Később hatósági parancsra a kútát betömtek, de híre már a Balkánra is áterjedt. A búcsújáró kultusz olyan hatalmas arányokban bontakozott, hogy 1855-ben úrra megengedték, hogy kápolnát emeljenek a kút mellé. A szent kút körül sok gyógyulást emlegetnek. Különösen érdekes egy szlavóniai asszonyé. Nagy betegségében álmodt látott, megjelent neki Mária és azt tanácsolta, zarándokoljon Magyarországra, egy újonnan felszentelt kápolnához. Ott imádkozzék, majd mosdják meg a mellé lévő szent kút vizében. Fölbredve fogadalmat is tett a búcsújárásra, mire mindjárt jobban érezte magát. Az ura azonban a hosszú útból nem akart beleegyezni, mert félt a betyároktól. Felesége újra visszaesett, rosszul lett és csak akkor gyógyult meg, mikor a Szent Szűz tanácsát végrehajtotta. Azóta is — különösen Mária-ünnepe-

ken — latin- és görögszertartású katolikusok nagyszámmal szokták a kegyhelyet fölkeresni.

A sokacokat a XVIII. század legelején ferencrendi barátok vezették hazánkba és főleg Bács körül telepítették őket le. Ebbe a nagymultú helységbe elhozták dolnja-tuzlai szülőföldjük kegyképét is, hogy új hazájukban is emlékeztesse őket régi lakóhelyükre és hagyományaikra. Sajnos, a bácsi búcsújáró-kultusz a múlt század folyamán elsorvadt, ma már csak emlékezte él. Szívesen fölkeresik azonban a búcsúsok a határban lévő *Szent Antal*-kápolnát. A hagyomány szerint hálából egy török építette, mert fia szemhályogját egy barát meggyógyította.

Bácskának egyik legérdekesebb magyar néprajzi szigete *Doroszló*, amely színes népviseletéről, ma is virágzó népköltészetéről, hagyományaihoz való ragaszkodásáról, lakosainak szép magyar típusáról méltán híres. A falu határában lévő szent kút kedvelt búcsújáróhely, amelynek a nemzetiségek közé ékelt délbácskai magyarság megőrzésében is jelentékeny érdemei vannak. A kegyhely *Bájkút* néven már a középkorban ismeretes. A szó a „bűvöl, elvarázsol“ jelentésű *bájol* igével függ össze, tehát a kultusz bizonyára ősrégi. A török hódoltság idején lappang, de teljesen nem szűnik meg. A vidék szétszórott keresztény lakosága szívesen fölkeresi. A XVIII. században dunántúli magyarok építik újjá a falut, de ezzel együtt a búcsújáró kultusz is újjászületik. A hagyomány szerint egy vak embernek álmában Mária meghagyta, hogy szemét a bájkúti forrás vizében mossa meg. Látását csakugyan vissza is nyerte. Más gyógyulásokat is emlegettek, ami azután a doroszlai búcsújárás kibontakozásához vezetett.

Egyetlen más bácskai kegyhelyen sem fakadt a hagyományoknak és legendáknak annyi színes virága, mint *Vodicán*, magyarosan *Máriakönnýén*. Keletkezésének jámbor történetét többféleképpen mesélik. Egyesek szerint valamikor még pusztaság volt itt. Az egyik magas nyárfára függesztett Mária-képhez sokan

jártak a környékről ájtatoskodni. Így tette egy öreg házaspár is. Imádság közben azonban utonállók támadtak rájuk, mert azt hitték, hogy gazdagok. Minthogy semmit sem találtak náluk, bosszúból megkötözték őket, szájukat betömtek és magukra hagyták. Ekkor a kép részvéteből könnyet hullatott fölöttük, amelyből a mostani két forrás támadt. Mások úgy tudják, hogy a Mária-kép alatt egy vándorlegény pihent meg. A legény éppen elhagyatottságán kesereggett, amikor úgy érezte, hogy vízeseppek hullanak a karjára. Nem tudta mire vélni a dolgot, mert eső nem esett. Körülnézett, hát úgy látja, hogy a Szűzanya siratja őt, annak a szeméből hullottak a könnyek. Mária meg is szólalt, hogy a forrásból merítsen vizet. Forrást azonban nem látott sehol sem, de azért ösztönösen lehajolt és íme csodák csodája, Mária könnyéből forrás fakadt. Megmosakodott benne és egészen megújult a lelkében. Bajára érkezve aztán elhírlette a dolgot. Egy másik legenda szerint egy kis fiú mindig kijött a Mária-képhez és énekével szolgált a Szent Szűznek. Egyszer két cigány meghallotta és a gyereket el akarta rabolni, hogy komédiásoknak eladja. A fiúcska hazafelé menet szándékukat észrevette és ezért visszamenekült Máriahoz, aki oltalmába vette, palástjába takarta és elrejtette üldözői szeme elől. Vodicára a görögkeleti szerbek is elzarándokolnak. Szerintük a vidéken valamikor egy magyar és egy szerb diák vándorolt. Az úton azonban farkasok támadták meg őket. A közelben egy magas fán a Szűzanya képét pillantották meg. Hozzá fohászoltak és sikerült is megmenekülniök. A fa alatt két forrást találtak egymás szomszédságában. Elhatározták, hogy ezt a helyet — mindegyik a maga vallása szerint — Szűz Máriának fogják szentelni. Csakugyan azóta is egyik forrás körül a katolikusok szoktak ájtatoskodni, a másikat pedig a görögkeletiek tartják nagy tiszteletben.

Bizonyos, hogy a vodicai búcsújárás a XVIII. században kezdődött és azóta nemcsak a római katolikus magyarok-

nak, németeknek, bunyevácoknak, sokacoknak, hanem a görögkeleti szerbeknek is különösen kedvelt kegyhelye. Máig franciskánusok gondozzák. Kezdetben a bajavidéki, ma már részben elmagyarosodott bunyevácoknak áhitatforrása. Ismeretes, hogy a bunyevácokat a török hódoltság, illetőleg Buda felszabadulása után barátok vezetik új hazájukba, Magyarországra. A bunyevácok ma is a kegyhely leghívebb zárandokai közé tartoznak.

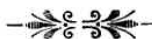
Mennyi mindent megőrzött a vodicei búcsú a régi vallásos élet megszentelt életörömeiből, boldog teljességéből! Vodican még ma is találkozunk a búcsúval kapcsolatos leányvásár nyomaival. Az idősebb búcsúsok virrasztás közben olykor-olykor táncra kerekednek, hogy így járjanak a Szűzanya kedvében. Nem kell megbotránkoznunk, hiszen Dávid király is táncra perdült örömeiben a Frigyszekrény előtt.

A szerbek búcsúja Urunk színeválto-

zásának ünnepén, ónaptár szerint augusztus 18-án szokott lenni. Az első világháború előtt nagy számmal jöttek Bácskából, Bánátból, Szerémségből, Baranyából, sőt Szentendréről is ortodox búcsúsok. Az istentisztelet után a fiatalok felálltak a kólóhoz, amely a pópa intésére kezdődött meg. A legények ilyenkor a kiszemelt lánynak almát adtak, amelybe rendszeren egy szál virágot is tűztek. Ha a lány elfogadta az almát, azt jelentette, hogy szívesen veszi a legény közeledését. Az öregek meg a forrás körül vígadoztak.

Amint látjuk, Bácska kegyhelyei nemcsak eredeti vallásos hivatásuknak felelnek meg derekasan, hanem társadalomnevelő, nemzetépítő feladatot is teljesítenek, amikor a különböző ajkú híveket a közös megszentelt szülőföld, a szentistváni magyar haza ígézetében egyesítik.

Bálint Sándor.

Lányi Ernő emlékezete

Vidéken az ember külön mérőlécezt és lényegesen szigorubb értékmérést kap akkor, ha sorsa művészi pályára kényszeríti. A vidéki városokban élő és művészi alkotásvágygal telített lelkeknek igen gyakrai nemcsak a közöny ellen kell küzdeniök, hanem tehetségük értékeit kell sokszor kiaknáztatlanul hagyniök. A fővárosi élet és az érvényesülés lehetősége fokozza a művészek önbizalmát. Vidéken belepik a szűrke és szintelen hétköznapi és az őt környező jelentéktelen emberek élmény nélkül és emóciómentes élete. Amikor Lányi Ernő emlékezetét halála után 20 évvel abban a városban ujítjuk fel, ahol életét leélte és munkásságát a magyar dalnak és zenének szolgálatába állította, akkor a vihar által elsodort értékeket hívjuk vissza. Seregszemlét szeretnénk tartani azon kevesek felett, akik melléje álltak tudással, jóssággal és segítő akarattal kísérték tehetségének kibontakozását és köszöne-

tet mondunk Lányi Ernő zsenijét felismerő kortársainak, akik lehetővé tették, hogy Szabadka zenei életének legnagyobb értéke még halála után is megőrizhette jelentőségét.

Most, amikor halála óta egy újabb nemzedék nőtt fel, elmondhatjuk, hogy a Délvidék zenei életének országos viszonylatban is kiváló értéke volt Lányi Ernő. Dalköltő, akinek nótáiról már nem tudják, hogy ki volt a szerzője, annyira eggyé váltak a magyar néplélekkel. A magyar munda! uttörőjeként, népi mélységeknek feltárásával új utakat nyitott Lányi Ernő. Bartóknak és Kodálynak a világsiker zenitjén élő magyar zeneszerzőknek utját jelöli ki. A magyar kórus legkiválóbb művelője volt harmincnál több első díj jelentette ezen a téren az általa vezényelt hangversenyek magas színvonalát.

Mint dirigens a legelsőkk közül való A zenekar volt legigazibb művészi meg-

nyilvánulásának a tere és az itt járt világhírű előadók Casals Pablótól Kubelik Janig, szinte csodálattal és ünneplő elismeréssel hódoltak kivételes karmesteri képességeinek. Szerzeményei, amelyekben tékozló tudással és istenáldotta bőséggel ontotta tehetségét, már nem is véselték az opus számait. Alig van a zeneirodalomnak olyan műfaja, amelyben maradandót ne alkotott volna és alig van olyan kompozíciója, amelyikre ne lehetne büszke a késő utókor is. Teremtő ereje és önmagával, tehetségével szemben megkövetelt művészi mértéke műveinek tartós és maradandó fémjelzést biztosított a zene világában. Dalait a magyar nép éneklő országszerte, kórusaiból kerül ki még ma is a magyar dalárdák műsora, zongoraszámait még sok generáció fogja játszani, egyházi szerzeményei az istentisztelet méltóságának és az Istenhez közel lévő áhitat emelését jelentik. Ennél több dicséret nem illethet zeneköltőt még a halála után sem.

*

62 éves korában, 1923-ban halt meg Szabadkán. Siremléke a Baiai-uti temető egyik legdíszesebb sírboltját takarja és az örökéletű dalköltőnek, Lányi Ernőnek őrzi el nem muló kegyelettel mindig a szépnék és a művésznék megbecsülésére aláírt nevét.

Husz éves volt, amikor a »Tavaszelmult« című dalával országos hírnevet szerzett. Petőfi, Arany, Tompa, Kölcsey, Kosztolányi és Ady verseket zenésített meg és sok dalának ő maga volt a névtelen szövegírója. Ki tudná számontartani, hogy az olyan dalok is, mint: Elmenék én, de nem tudom hova. Volt nekem egy szép kedvesem, Minek a szöke én-nékem, Hej more, more, Régi nóta, híres nóta, Nagyságos és tekintetes, Kalapom, kalapom csurgóra, Októbernek elsejére be kell masírozni és Semmi babám, semmi Ne sirj, ne sirj Kossuth Lajos, — mind-megannyi ma is élő és a nép ajkán felcsendülő magyar nóta Lányi Ernő muzsikáló magyar szívét és el nem muló művészi munkájának emlékét őrzi.

Kora ifjúságától kezdve foglalkozott zenei tanulmányokkal, tanuló éveit után Drezdában, Münchenben és Párisban fejezte be tanulmányait. Színházi karmesternek jött vissza hazájába és Egerben, ahol fényes tehetségét gyorsan felismerték, az egri érseki székesegyház karna-

gya lett. Egy időben az Operaház karnagya is volt, majd Székesfehérváron és Mármaroszigeten zeneiskolai igazgató. Szabadkára Gál Ferenc halála után 1907-ben hívták meg a Városi Zeneiskola igazgatójának.

Lányi Ernő emberi és művészi portréjának megrajzolásakor szinte felmérhetetlen az a gazdagság és sokrétűség, amellyel ennek a városnak zenekultúrája terén tevékenykedett. Mint pedagógus, mint művész, mint karmester, a dalárdák dirigense, minden téren kincses sokoldalúságról tett tanúságot és most már felmérhetjük az általa nevelt generációkra tett hatását is. Hogy Szabadkán és ezáltal a Délvidéken a zenei kultúrának tápláló talaja lett, az főleg Lányi Ernő érdeme. Komponált, kísért, előadott, dirigált, szervezett, lelkesített, dolgozott és kultúrát teremtett, a lelkeket belepő sívár és szürke homokon és a közömbös-ségből lelkesedést teremtett.

Tanítványai még ma is maguk előtt látják gazdag életének, művészi munkásságának eredményeit, halálba hanyatlásának fájdalmát. A kisebbségi évek gyászának súlyát első szomorú esztendeijében az ő elvesztése is növelte, fölényes tudástól és intelligenciától sugárzó jószágos tekintetét nem felejtethi el az, aki egyszer is beszélhetett vele. Gyermekei, akiket rajongásig szeretett, sok örömet szereztek neki. Közülök Ernő és Viktor komoly és jelentős zeneszerzői és irodalmi sikerekre tekinthetnek vissza. Lányi Ernő Beethoven hangversenyeket szeretett volna dirigálni és a sarki fűszeresnek a lányát oktatta a skálára, de ha lelkének ünnepén a zene templomában istentiszteletet tartott, úgy borult a zongorára, hogy elsüllyedt a világ, elnémult a fájdalom és patakzott, ömlött, szárnyat nyert lelkesedéssel szállt a muzsika a hangszeréből. Ilyenkor Beethoven lelke is megjelent előtte és a zongora hurjai örökéletű géniust tolmácsoltak.

Tanítványai közül nagyon sokan hódolnak a mai napig emlékének. Meghatott visszhang ez, szeretettől áthatott visszaemlékezés, amely tanúbizonysága annak a végtelen tiszteletnek és rajongásnak, amely Lányi Ernőt a művész és a kivételes embert körülvette. Lányi Ernő tanítványai voltak azok, családjának tagjain kívül, akik a legfájdalmasabban érezték a halálával bekövetkezett nagy

vesztéséget, hiszen őket földöntúli erővel tartotta lenyűgözve művészi nagysága és kedves, jóságos, megnyerő modoru személyének varázsa

Márciusban temették és temetése napján halkán, szomorúan könnyezett az ég is. A szobák csöndjében a szőnyegek zajtalanul fogadták magukba a lépteket. A legtöbb szabadkai otthonban ilyenkor zongora mellé ültette a gyász egy-egy hűségese tanítványát és amit Lányi Ernőtől tanultak, azt áhitattal és fohással telve játszották el az ő emlékezetére. Beethoven gyászindulója és Mozart Requiemje méltó temetés volt a muzsikusszá számára, aki meghalt, hogy műveiben, művészetében és tehetségének pazarul szétajándékozott részeiben éljen örök életet. A gyászoló szavak sulyos fekete pompájában ezek az otthon felcsendülő akkordok jelentették az utolsó Istenhozadót azok részéről, akik névtelenül csak Lányi Ernő tanítványai voltak és akiket ő ismertetett meg az emberi lét vigaszt hozó gyönyörűségével, akiket ő vezetett el a megbékítő harmóniák mindent megsejítő álmvilágába. Tanítványai számára több volt tanítónál, barát volt és testvér, szerető rokon és jóságos szülő. Subtilis művészelke azonnal megérezte, ha felhő járt a lélek egén és a mindennapi szenvedések balzsamául a művészetben való megtisztulás útját jelölte ki. Szerelmes tanítványoknak Chopin Nocturnóját adta feladatul és a langyos tavaszi napok melódiája úgy hívta életre a virágok kelyhét, ahogy a szerelem nyílt ki egy Mondschein szonátára. Világkatasztrófák sötét éjszakáin Beethoven művészetének fáklyáját gyújtotta meg és ha az emberi kicsinyesség vigasztalan és jóvátehetetlen bánatokat okozott, Bachot szólaltatta meg gyógyító keze az áldott zongorán, Bachot, a megváltó muzsikusszentet, akit talán a legjobban értett és szeretett, és akinek a kultuszát csak a legkedvesebbeknek, a kiválasztottaknak

adta örökségül.

Lányi Ernő egyénisége a magyar irodalom nagy költőjére, Kosztolányi Dezsőre is nagy hatással volt. »Én ifjúkoromban ismerkedtem meg vele — mondja Kosztolányi —, amikor szülővárosomba került karmesternek. Már első pillanatra egy kiváló ember benyomását keltette, ez az érzésem évek során a mindennapi érintkezés közben megerősödött.

Lányi Ernő

Boltozatos koponyája, sűrű fekete szemöldöke, széles mozdulata a régi romantikusokat juttatta eszembe. Megjelenése átalakítóan hatott az egész városra. Elég volt közelsége, az ő varázsos, sugallatos egyénisége és az alföldi buckák fölött muzsika zendült, a szabadkaiak zenélni kezdtek, Lányi dalok hangjai szűrődtek ki az ablakokból s este, mikor sétáltam az elhagyott utcákon, mind gyakrabban hallottam a zongorákon Bach, Beethoven és Csajkovszki melódiáit. Egyénisége nagy

nevelő hatással volt tanítványaira. Akkor már külföldi és országos hírnév állott mögötte. Ezt a vidéki társadalomban valami gyönyörű szerénységgel, póz nélkül viselte, inkább eltüntetve, mint feltüntetve. Ötven felé járt, bozontos művészüstöke deresedett, de főképpen fiatalemberekkel barátkozott. Csáth Gézával, Jász Dezsővel, mivelünk, kik a Nyugat első számát szorongattuk kezünkben. Érdekelte az új irodalom indulása. Nem volt szakember a szó nyárspolgári értelmében, hanem művész, kit a szavak is megbabonáztak. Dalszövegeket kért, melyekben »fülemülefűtty« van és »pacsirtaszó«. Multjával a magyar népdal formanyelvében gyökerezett. Később mesztérien megzenésítette Ady Szeretném ha szeretnének című versét, Ignótus dalait.

»Két művész lakozott benne: egy zeneszerző, kit mindenki ismert és egy költő, kit csak kevesen ismertek. Verseket irt a magyar népdal e törzsökös művésze német nyelven. Évtizedekkel ezelőtt megjelent egy német verseskönyve névtelenül: Consonanzen und Dissonanzen eines ungarischen Musikers. Hagyatékában hatalmas kötetre való német kéziratot leltek, melyet most olvastam. Költemények ezek, a götthei parabolák. glossák és aforizmák zárt formájában. A Westöstlicher Divanra emlékeztető humorral, frissességgel és némi schopenhaueri izzal is. melyekben egy élet lehiggadt tapasztalatai, emberismerete, keserű tanulságai foglaltatnak. Feljegyzései az emberek butaságáról, hiúságáról, éles pársoros szatirák. Egy öreg zeneszerző különös látomása a pokolról. Milliő skálázó, zenétől dühödt Walkür kalimpál a lehangolt zongorán. Guny, mindennek és mindenkinek megbocsátó szomorúság, bölcs íóság. Nem

dalszövegek. Kiegészítője annak a művészetnek, melyben érzelmi életét élte ki, az értelem muzsikája.

Egész művész volt és egész lélek, megindultan gondolok rá, ki hozzátartozott fiatalságomhoz és emléke most harmónikusán szítal az idegzetemen, mint gyönyörű dala, »Az Üllői-uti fák«.

Igy irt a költő Lányi Ernőről és most így emlékezünk róla mi, akik a költőnek és zeneszerzőnek annyira kedves városban éljük azt az életet, amelyet formakészességükkel és művészi egyéniségükkel szebbé igyekeztek varázsolni. A halála után megalakult Lányi Ernő emlékére egybehívott bizottság gyűjtést rendezett és abban az időben jelentős összeget, százezer koronát meghaladó adományt hoztak össze, amelyből marandó emlékmű felállítását tervezték. Oláh Sándor festőművész készítette el Lányi Ernő halotti maszkját, amely boltozatos homlokát, művészi álmainak hordozóit felejthetetlen szép emlékként az elmúlás némaságát legyőzve mutatja meg Lányi Ernő bucsuzó arcát. Már akkor mozgalom indult meg, hogy nevééről utcát nevezzenek el és a filharmóniai társaság, amelynek létesítésében tevékeny részt vett. Lányi Ernő emlékhangversenyek megrendezését határozta el. A szabadkai zeneiskola tradícióiához híven Szemlér István igazgató kezdeményezésére nagynevű igazgató-elődjének husz éves halála emlékeztére hangversenyt tervez és túl minden zenei megnyilatkozáson, felidézi az emléket annak a délvidéki művésznak, akinek a munkássága ugartörés volt és akinek munkájából örökéletű eredmények adódtak.

Létmányi István

A kígyó-vőlegény

(Ács József rajza)

Eccer vót messze valahol egy fiatal házaspár. Jómódujak vótak, gazdagok. Eccer a férfi elszomorodott, akkor kérdözte tüle a felesége, hogy mér ojan szomorú — aszongya — mikor mindönünk van.

A férfi aszongya: — Mindönünk van, de amire vágyok — aszongya — az nines.

Az asszony aszongya: — Mi vóna az?

— Hát hogy lenne gyermekünk.

Lesték, várták az időt, de nem jelentkezett a gyermek. Végtire aszongya az asszony: — Nem bánám, ha csúszómászó is lenne, csak lenne.

Eccer hajnali órákba kiment vizelni. Hát eccer egy valami aszongya: — Édesanyám, hát ne vizeljen a szemem közelé!

Az asszony oszt megijett, szalatt befelé, aztán egy kis kíjó meg megy utána, oszt kiabálja, hogy édesanyám, várjon.

Mikor beért, mongya a zurának; a zura aszongya: — Ez biztosan a mi fiunk; meg lett a kívánságunk, ha csúszómászó lesz is, csak legyen.

Akkor az a kis kíjó bement az asztal alá, ott gombolyagba csavarodott, neki ott vót a tanyája, ott alutt.

Telt, mult az idő, olyan hús éves

lehetett má a kíjó, de avval az alkalommal nőtt is. Hát oszt napközben a kíjó kijárt az udvarba, fölmönt a fal tetejére, oszt ott fütörészött. Azt mongya az embör az asszonynak: — Ez a mi fiunk biztosan nösülni szeretne, azé fütüül.

Aszongya az asszon: — Ki menne ehho a kígyóhó — aszongya — feleségül?

És abba a faluba meg vót egy nagyon szegény család, és ott meg vót három eladó lány, férhő menendő. Aszongya az ember az asszonynak, mennyen próbálja meg ezt a szegény családot, hátha valamiknek vóna kedve férhő menni hozzá. Akkor az asszony elment, mivel nagyon szegények vótak, elgondóta a legöregeb-bik lány, hogy elmén hozzá, bár jó él mellette.

Vége vót a lakodalomnak, következett az este. Hát űk külön szobába vettek ágyat a menyasszonynak, abba a szobába, ahol a kis kígyó vót az asztal alatt. Akkor éccaka a kígyó fölmászott az ágyra, az új asszony meg lelökte, megijett tüle. Akkor a kíjó megharagudott, mikor az új asszony elalutt, fölmászott az ágyra, nyakára tekerődött, és megfojtotta. Röggé, mikor bemennek hozzá, halva tanáták.

Kijó csak kijár a fal tetejire füttyü-
részni. Azt mongya az apja meginn az
asszonynak, hogy kérje meg a másik
lányt, hátha elgyűnne hozzá, mer ez
nősülhetnék — aszongya.

Az is elment hozzá, és éppúgy történt
vele mindön mind az elsővel, az is rö-
gére halott lőtt.

De a kijó csak kijár füttyülni a fal-
tetőre.

Aszongya az ember a feleséginek,
kérje meg a legfiatalabbat, hátha az el-
gyűnne hozzá. Most má, ha elkeztük,
folytassuk — aszongya.

Hát el is ment hozzá. Szintén az az
új asszony is lefeküdt abba az ágyba,
kibe az előbbieket vótak. Óhozzá is föl-
mászott a kijó, de az nem lökte le, ha-
nem megsimogatta. Akkor a kijó elcsú-
szott a nő lábához, megrázkódott, és egy
nagyon szép férfi lett belőle.

Reggel mikor mennek be, hozzák ki,
hogy majd szintén temetkezés lesz, hát
életbe van a menyecske. És ezenn na-
gyon csudákoztak, hogy az ijen jó sike-
rült. Akkor a kijónak az anyja faggatta
az új menyecskét, hogy hogyan van az,
hogy ütet nem fujtotta meg? De ő eleji-
be nem mondott semmit. Végére oszt
annyira faggatta az anyósa, hogy meg-
monta, hogy az a kijó éjjel egy nagyon
szép férfi, leveti azt a kijóbőrt. Akkor
az anyósa azt javasolta neki, hogy vala-
mibe tegyen egy csomó parázsat, amikor
asztán leveti azt a kijóbőrt, a lábával
piszkálja bele abba a parázsba, akkor
nem tud mibe fölötözni reggére.

Hát a nő meg is főgatta tanácsot, a
kijó bőrit elégette. A kijó hajnalba szin-
tén magára akarta venni a bőrit, de nem
birta, mer el vót égve. Akkor aszongya
a feleséginek: — Amér eztet tetted, azért
nagyon meg fogsz bűnhődni. Én nekem
most má el köll menni, és tégődet itt
köll hagyni. Ha valamikor föl akarsz
keresni, akkor észak felé fekete várat
keressé. És abba az átokba hagylak,
hogy gyermekedet meg ne szülhesd ad-
dig, még én a vállaidat nem érintöm —
és mindön újjára egy-egy arany gyűrűt
húzott a nőnek — és ezt a gyűrűt le ne

bird az újjadon húzni, még én le nem
húzgálom. — És akkor eltűnt.

Akkor a nő síráncokozott, és kiszül-
dött, hogy majd útnak indul. Hát oszt
útnak is indút, ment mendegélt. Hát má
hét évig gyalogót, de senkit nem tanát,

(Ács József rajza)

senkivel nem tanákozott. Hét évre oszt
tanát egy kis házat, oda bekopogtatott,
há egy nagyon öreg asszony nyit neki
ajtót. Aszongya neki az öregasszony: —
Hol jársz te ére — aszongya — mikor
még ére a madár se jár.

Aszongya menyecske: — Járok, ke-
lek, öreganyám — aszongya — észak
felé egy fekete várat keresek. Nem-e
tunná mőre van?

— Ó édős gyereköm, én még ennek
hírit se hallottam! Hanem maraggy itt
nálunk reggelig, az én fiam a nap, es-
tére hazagyün, ha csak az nem tud fölöle
valamit.

Este hazament a fia, a nap, azt mon-
gya az anyjának: — Édősanyám, idegön
szagot érzök a házán!

Aszongya: — Itt van gyermekem —

aszongya — egy szegény nő, észak felé fekete várat keres, nem-e tunnád — aszongya — hogy mére van?

Aszongya: — Én még ennek az észak felé fekete várnak a hírit se hallottam. Hanem csak mennyen — aszongya — szintén észak felé, megtalálja — aszongya — a holdat, ha csak az nem tud valamit?!

Reggel mikor útnak akart indulni, az öregasszony adott neki egy aran rokkát: Vidd gyermekem magaddá, mert hátha hasznát veszed.

Megint ment hét évig, meginn tanát egy kis lakást, beköszönt, ott is szintén egy öregasszony fogatta: — Hun jársz, gyөркөм, mikor ёre még a madár se jár!

— Járok, kelek, szүlём, észak felé fekete várat keresek, nem-e tunná, hun van?

— Ó gyөркөм, még a hírit se hallottam. Hanem — aszongya — várja itten, majd gyүн az én fiam haza. Az én fiam a hold, az ha csak nem tud felёle valamit?!

Hazaérkezett a hold. — Édesanyám — aszongya — idegen szagot érzek a házán!

— Hát ёдөс gyөркөм — aszongya — itt van egy szegény asszony, észak felé fekete várat keres; nem-e tunnád mére van?

Azt mongya a hold: Én még annak a fekete várnak a hírit se hallottam, pedig minden kis nyílásba besүtök — aszongya — bevilágítok. Hanem mennyen csak észak felé, megtalálja a szelet, ha csak az nem tud felёle valamit?!

Reggel oszt mikor útnak akart indulni, az öreg asszony egy aran vizslót adott neki: — Tedd el, gyөркөм, ennek maj talán hasznát is veszed!

Megint ment hét évig, megint rátanát egy kis lakásra, oda is bekopogtatott, hát egy öreg asszony fogatta szintén. Aszongya az öreg asszony: — Hol jársz ёre te, mikor ёre még a madár se jár!

Aszongya menyecske: — Észak felé fekete várat keresek, nem-e tunná, mére van?

— Még — aszongya — a hírit se hallottam, nemhogy tunnám. Hanem — aszongya — várja itten, majd az én fiam hazagyүн, az forgósзёл, az minden lukat bejár, hátha az tud felёle valamit.

Hát eccercsak nagy зөреjjel gyүн haza a forgósзёл: — Ёдөсanyám — aszongya — idegen szagot érzek a házán!

(Ács József rajza)

— Itt van — aszongya — egy szegény asszony, észak felé fekete várat keres, nem-e tunnád, mére van?

— Én tudom — aszongya — hun van, de ha ez az asszony még eccer annyit mén, mind gyүтт, akkor se ёr oda.

Akkor a szёлnek az annya azt mongya a fiának: — Ha csak bírsz, segíces rajta, mer látod, milyen állapotba van. — Szóval más állapotba vót.

Akkor aszongya a szёл: — No jó — aszongya — ájjon ki az udvar közepёbe hajnalba, mikor én indulni akarok, akkor ha lehet, én segíttek rajta.

Akkor az öregasszony adott neki egy aran motollát, amёre a fonalat lehet föltekerni. — Vidd magaddá, gyөркөм, mer hátha még hasznát veszed.

Hát hajnalba menyecske kiát az ud-

varba, a szél nagy robajjal megindult az útyára, fölkapta menyecskeit és vitte. Vitte nagyon sokáig, és eccer letette egy tó partján. Oan víz vót, tó. Ő oszt a tó partján gyütt, ment, ére-ára, de sehogyse tudott hozzátérni, a várba nem eresztették be. És ottan a mosónék, asszonyok mosták a ruhát a tó vizibe, ő meg megát és nézte. Hát eccer meglát egy férfiinget, a férfiingnek a vállába vót két csepp vér, az az ő óra vére vót, amikor elbúcsúztak az urátú, annyira siratta. De ezt az úra nem tudta. Akkor monta az asszonyoknak: — Nem jó van kímésva az az ing, még a vérfolt benne van!

Akkor aszmongyák az asszonyok, hogy ezt az inget má nagyon sokan mosták, de ezt a vérfótot nem bírják belüle kimosni, pedig a gazdának ez a legkedvesebb inge.

Aszongya: — Aggyák ide csak nekem, majd én megpróbálom! — Hát kéccer-háromszor megöbléttette, a vérfótok kimentek belüle. Akkor nagy örömbé vitték az asszonyok föl a várba a tündérkirálynénak, mert azé volt ez a vár. Mutatták a királynénak, kérőzte a királyné, a tündérkirályné, hogy ki vót az az asszony, aki kimosta?

— Egy nagyon szegény asszony — aszongyák — de olyan szép arany rokka van nála, meg arany viszálló, meg arany motolla.

Vezessék ide azt az asszonyt — aszongya tündérkirályné.

Odavezették elébe, azt mongya: — Hogy adod nékem azt az arany rokkát?

— Ezt pénzé — aszongya — nem adom. — Hát mié adod?

— Odaadom — aszongya — hogyha a vár urával egy éccaka egy szobába lesznek estétü reggelig.

Egyet gondót a tündérkirályné: — Na — aszongya — beleegyezek!

Akkor a vár urának vacsorájába tett jócskán álomport. Mikor megvacsoráztott, ráborút az asztalra, mingvá el is alutt. Akkor beeresztették hozzá az asszont, ott sirdogát reggelig mellette: — Kejj föl, kejj föl kedves férjem, tapo-

gasd meg vállaimat, hogy megszülhessen gyermekemet; húzogasd meg újjaimat, hogy levethessem gyűrűimet. — De mind hiába rítt, nem ébrett föl.

Reggel mikor kieresztötték, azt monia a tündérkirályné: — Hát hogy adod azt az arany viszállót?

Aszongya: — Ha még egy éjjel töltek a vár urával.

Megint oszt úgy cselekedett, álomport tett a borába. Szintén elalutt; az asszont beeresztették, de hiába sirdogát mellette. Elgyütt a reggel, megint kieresztették, akkor aszongya a tündérkirályné neki, hogy: — Hogy adod azt az arany motollát?

Aszongya: — Hogyha még egy éjjelt a vár urával tölthetek.

— Na jó van, — aszongya — neles.

De mikor a vár ura fölébrett, azt mongya az ajtósnak: — Mi van énvelem, hogy én mindig itt virradok föl az asztalnál?

Az ajtóssa azt mondja: — Nem tudom, mi van, de minden este egy nőt beeresztenek ide, és itt sirdogáll, mindég azt hajtja: — Kejj föl, kejj föl, kedves férjem, tapogasd meg vállaimat, hogy megszülhessen gyermekemet; húzogasd meg újjaimat, hogy aranygyűrűimet levethessem.

Másik este beeresztették a motolláér, de akkor a vár ura ügyesebb vót, a borát nem itta meg, leöntötte az asztal alá. Szintén leborút az asztalra, mint ha aludna. Hát ecceresak beengették azt a nőt szintén. Ekezte hajtani: — Kejj föl, kejj föl, kedves férjem, tapogasd meg vállaimat, hogy megszülhessen gyermekemet; húzogasd meg újjaimat, hogy levethessem gyűrűimet.

Akkor fölemelkedett a férfi, és átkarolták egymást. Az újjairú leszette a gyűrűket; azon az éjjel megszülte a gyermeket.

Reggelre a tündérkirályné eltűnt, nyomra veszett minden udvarhölgyeivel; és ők ott maradtak a várba. Éltek boldogann, még talán máma is élnek, ha meg nem haltak.

Irodalmunk és annak pártfogói

Irodalmi életünknek húsz esztendőn keresztül az volt a legnagyobb panasza, hogy fojtogatja a közöny. Tizenkét évvel ezelőtt egy komoly költő verseskönyvére mindössze talán húsz ember volt kíváncsi, s a Kalangya évekig küzdött az ötszázas példányszámért. De csodálatos, hogy ennek ellenére a költő, Fekete Lajos azután bontotta ki tehetségét teljes egészében, a Kalangyában pedig egymásután bukkantak fel azok az írók, akiket ma számontartunk.

Nemrégiben egy politikus szemünk-re vetette, hogy a délvidéki irodalom az írók magánügye volt, s most bevallom, hogy megállapítása helytálló. Csakhogy minden művészet akkor adja ki legnagyobb erőfeszítéseit, ha önmagának öl, s a magyar irodalomnak is azok voltak a legszebb napjai, amikor az írók egymásnak írtak. A visszhang így tisztább volt és megbízhatóbb. S alkotásaikat később magától kérte el a nemzet. Gondoljunk Berzsenyire, vagy akár Arany János szemérmes magányára, aki Petőfinak küldte el Toldiját és társa elismerése vitte tovább munkájában.

A délvidéki írók nemannyira alkotásaikkal, mint inkább magatartásukkal mutattak példát az elárvult magyarságnak. Egymásnak írtak, mint egy közös szenvedély rabjai és éppen azok tértek le a tiszta irodalom útjáról, akiket a közönség elfogadott.

A közöny napjai elmúltak. Nemcsak e vidék népe, de az ország is felfigyelt már arra az irodalmi mozgalomra, amely két év óta mind többet hallat magáról. A költőt kiugratták magányából és most biztatják, hogy énekeljen. A délvidéki irodalom most már csakugyan nem a mi magánügyünk. S nem ünneprontás-e, ha úgy siratom meg árva özszefogódzásunkat, mint elveszett üdvösségünket? Nem illetlenség-e írói hitvallásról beszélni, amikor vezetőink gazdag programot adtak, amikor mellénk álltak közjogi méltóságok munkánkat fémjelez-

ni s ünnepélyes fogadalmat tettek arra, hogy felvirágoztatják irodalmunkat? Nem szerénytelenség-e különvéleményt bejelenteni, amikor tulajdonképpen kitüntetés érte a délvidéki írókat?

Ha e kérdésekre nem tudnék nyugodt lelkiismerettel megfelelni, fel sem vettem volna őket. De az a meggyőződés, hogy a most megalakult irodalmi társaságnak, amely felejtethetetlen barátunk és mesterünk, Szenteleky Kornél nevét viseli és irodalmunknak külön céljai vannak. A társaság keret, amelyet a délvidéki írók fognak kitölteni, s azért van, hogy ápolja az irodalmat. De ha a társaság a délvidéki irodalomért van, az irodalom semmiesetre sem lehet a társaságért. Ha így volna, az önképzőkörök játékát vennék el.

Önként adódik a kérdés újra: van-e délvidéki irodalom? Ezt természetesen nem a társaság fogja bebizonyítani, nem is egy folyóirat, hanem az írók. Amikor a Kalangya szerkesztését másfél évvel ezelőtt átvettem, lemondtam arról, hogy tisztán irodalmi folyóiratot csináljak a Kalangyából. Ez a vidék írói tehetségekben nagyon szegény. Van két-három nemis szándékú, a formával biztosan bántani tudó, kulturált költőnk, s ugyanennyi prózaírónk. Ennyi ember elég egy összeküvéshöz, de nem építő munkához, amelyet a megváltozott körülmények folytán irodalmi folyóirat maga elé kitűzni köteles. Mert a megszállás alatt a magyar írók kicsit hasonlítottak az özszeküvékhöz. Irni ezen a vidéken tünnetést jelentett. Az író is, a hatóságok is úgy érezték, hogy a magyar nyelvet ápolni: politika. Vannak íróink, akiket ez a magatartás húzott közénk, s akik a felszabadulással elvesztették azt a szikrát, amely az íráshoz begyújtotta őket. Egy kicsit hasonlatosak ők azokhoz a ferradalmárokhöz, akik az elért szabadság után nem tudnak magukkal mit kezdeni. Szerepük lejárt. Eszköze voltak egy olyan eszmének, amely célbaért. S a

Kalangya éppen ezen a lelki válságon akarta átsegíteni az írókat. Meg akartuk mutatni, hogy írónak és magyarnak lenni tüntetés és politikai szándék nélkül is lehet. Hogy az írónak nemcsak nemzetével szemben vannak kötelességei, hanem önmaga és vidékével szemben is. Az író tehát a nemzetben és környezetében találja meg önmagát. Lelje meg azt a pontot, ahol megállhat: örömmel, fájdalommal, helyesléssel, vagy felháborodással széttekinteni.

A válságon még nem vagyunk túl. Az átváltás folyamatát erősen fékezik azok a hamis hangok is, amelyeket a politika kerítésén át kiáltanak az író felé. Olyan időben kerültünk vissza az országba, amikor az írói lelkiismeret súlyos próbán megy keresztül, s amikor becsületesen írni megint egy kicsit tüntetésszámba megy. Csakhogy az idegenből hazatért író még nem tud tájékozódni a számára új szociális viszonyok között és a háborús légkör feszültsége — különösen ezen a vidéken — nem kedvez nyugalmi vágyának.

Ezt az átmeneti időt arra akartuk felhasználni, hogy tisztázzuk a Délvidék sorskérdéseit, hogy feldolgozva a múltat, előkészítsük a jövőt. Ez a munkakör azonban inkább a publicistáé, mint az íróé. A mag csak megművelt talajból hajt ki — gondoltuk — megcsináljuk hát a Délvidék művelődéstörténetét, seregszemlét tartunk minden érték felett, felfedezzük a tájat, hátha kedvet kap az író, hogy hírt hozzon a maga zugából s a megtisztított tér sétányaira felvonul-tassa alakjait.

Másfél év ugyan nem nagy idő, de az író nem került előrébb. Az újságíró uralja a helyzetet. Az ő eleme a felszín és minden, ami időszerű. De hol az író, hol a délvidéki magyar irodalom? Egy vidék irodalma nem a tárgyi valóságot rögzíti, hanem a táj lélekrajzát és alakjainak költészetét adja. Tamási Áron Erdélyt úgy mutatja be, ahogyan csak a szűkebb hazájával mély harmóniában élő művész képes egy külön kis világot kialakítani.

De mondhatnánk-e író, akit a Bácska hangolt tartós szerelemre? Ha voltak apróbb fellángolások egy-kettőben, rég elhalványultak azok is. Bizonyos azonban, hogy Szirmai Károlyt, vagy Kisbéry Jánost még újabb ígézetbe ejtheti ez a táj. Ehhez azonban nyugodtabb légkör kell, szerény elzárkózás, amit a Szentleky Társaság aligha képes biztosítani. Ha kérhetünk valamit a Társaság vezetőitől, elsősorban talán azt, hogy ne az írókat emeljék az ő körükbe, hanem ők szálljanak le az íróhoz, aki társadalmilag talán jóval mélyebben él, de épp ezért közelebb a néphez s világa tisztább, a lélek áhítatával betöltött világ.

A Szentleky Társaság összetétele a tekintély alapján áll, s a tekintélyt kétségtelenül nem az írók jelentik. De meg kell mondanom, hogy az író nélkül nem volna társaság, s a tekintélynek másutt kellene magát mutogatnia.

A mi programunk tehát merőben más mint a Társaságé. Csak a rossz író hivatkozik arra, ami különben egy szervezetnek tartalmat és célt adhat, hogy ő a „kultúra terjesztője“. Ez természetes és magától értetődő. Ez azonban már az az eredmény, ami később merül fel az író világán kívül, s erre ő munkája közben nem gondolhat.

Az író hallgasson a szívére, from le újra s gondoljon arra, hogy az utolsó faluban is, a legnehezebb sorsban megtalálhatja alkotókedvét és a legszűkebb környezetből is kialakíthatja a maga irodalmi világát. Megint Ramuzt említem fel, aki a mi Bácskánknál kisebb svájci kantont emeli Európa kirakatába, s Knut Hamsunt, akinek elég egy norvég kisváros ahhoz, hogy kedves, színes és látványosan vonzó életet bemutasson. Vagy a flamand pékmester Stijn Streuvels, aki egy kis falut hozott a világirodalomba lomha paraszttal és egy nehéz szürke tájjal.

Tagadom, hogy ennek a vidéknek nincsen egyéni s minden más magyar tájtól elütő jellegzetessége. A mi Bácskánk legalább olyan gazdag, színes, mint Erdély, csak az írókat kell megkeresnünk, aki

itt találja meg a tájjal harmónikus hangját, akinek lesz annyi igénye, mint Ramuznek, hogy ne kíváncsion se gazdagságot, se tekintélyt, sem elismerést, csak híven és bátran kifejezze mindazt, amit lát, érez és elképzel.

A Társaság szervezési kerete ne csábítsa az író munkára, ne érezze sem elkötelezve, sem megtisztelve magát. Dolgozzék mindentől függetlenül s csak a maga szemével nézzen széjjel a világban. A Társaság aztán sáfárkodjék kedve szerint munkáinkkal, de ne a tekintély kényszerével hívja elő a számára szükséges alkotásokat.

Ha így lesz, akkor jó hasznot hajthat a Társaság s a kifejlődött irodalmi életre, amely akkor már nemcsak a „kultúra terjesztés” és a „talajművelés” egyébként fontos hivatásában keresi a célját, hanem a független irodalmi kifejezésben, ha így lesz, akkor jó propagálót találunk a Társaságban.

Ezt kellett megjegyeznem, mert ennyivel tartozunk az írói hitvallásnak, amelyet senkinek sem szabad figyelmen kívül hagyni, mert ebből fakad az élet, s a munka.

Herceg János.

Az ördög nem alszik

Irtó: Batta Péter

Úgy történt az eset, hogy vidám fehér asztal mellett addig noszogatták cimborái a tréfás kedvű sebesvári papot, míg elmesélte, hogy s mikép kísértette meg az istenfélő búcsús népet Besnyőre menet a soha nem pihenő Lucifer-ivadék — asszonyképében.

A palócok között voltam akkor kápolán — kezdte meg ökeggelme az elbeszélést. — Hithű vallásos nép a palóc, el nem mulasztaná egy évben sem, hogy el ne vándoroljon tavaszunként a bizony félnapi, sokszor egész napi járóföldre jekvő országihírű besnyői búcsúra. Van is abban sok romantika, ahogy az országút porától fehérre meszelt, megöszült, folyton szolozsmázó asszonyok, emberek, járattan, kifulladás megérkeznek dél felé a kolostor alatti, nagy fák árnyékába létszékelt gyeptartú kis paták mellé, ott sorjába megtisztálkodnak s így testben-lélekben felüdülve bevonulnak a barátok hatalmas, hűs templomába. A besnyői búcsúval azonban vásárok is együtt járnak. Persze nem országos vásárok ezek, de azért mézes-bábossól gyertyaöntőig, — légyömbárústól

bosnyák bazárosig minden ága az iparnak és kereskedelemnek együtt van. Estére kelve még tánc is kerekedik a fiatalság között, hogy éjjelre elnyomja az álom az egész társaságot, mert hisz korra hajnalban van az indulás visszafelé, hazafelé.

Hát persze ahol tánc, muzsika, asszony, embernepség van együtt, ott bizony megesik, megeshetik sok olyasmis, ami a búcsú vallásos jellegét megronthatja, s még ha nem is volna rá semmi ok, azért vannak a rossz nyelvek, hogy megtalálják a kákán a buzgón keresett csomót.

Mikor aztán plébános lettem egy még távolabbi palóc községben, elhatároztam, hogy gyökeres változtatást vezetek be a besnyői búcsúzarándoklatok rendjében. Erre kényszerített az a körülmény is, hogy ebből a helységből csak úgy juthattunk el idejében Besnyőre, ha közben egy faluban még meg is álltunk.

En tehát egyszer s mindenkorra elrendeltem, hogy a búcsúra csak férfiénét vezetek, az asszonyok maradjanak otthon. Vagy menjenek külön, más-

kor, más búcsúra asszonyvezetővel. Megokoltam miért, s az én jó híveim szépen szólfogadtak. Belátták, igazam van, egy szó, zugolódás nélkül fogadták az új rendet. S ettől fogva híres volt a fa-ium a csupa emberbúcsús zárandoklato-król. Mert most már semmi se zavarta hitvalló híveim vallásos áhitatát, a búcsújárás malaszthozó lelki elmélyülé-
sét. Éveken keresztül.

Dehát az ördög nem alszik.

A rossz nyelvek megint működésbe léptek. Elkezdtek eleinte titokban, sugdosva, később mind hangosabban rebesgetni arról, hogy mégis csak gyanús, hogy ez a sok férfi nem az életepárjával, falubeli asszonyával megy a távoli búcsújáróhelyre, hanem csak úgy magába. Mit csinálhatnak ezek az útközi meg-
szállóhelyen? Meg ott Besnyőn? Amikor az asszonyaik nem vigyázhatnak rájuk!? Lehet, hogy egyik-másik le is marad, itt-ott útközben s visszajövet csallakozik megint a menethez.

Az én fülembe is eljutott a mende-monda, de ügyet sem vetettem rá. Erősen tartottam a gyeplőt a kezemben, főleg a fiatalság fölött. Ezeket mindig magam körül csoportosítottam és rajtuk tartottam a szemem. Sosem vettem észre semmi kilengést, elrugaszkodást. Jól vi-selték magukat.

De mondom az ördög nem aludt.

A sok szószél annyira felizgatta a javakorbéli törvénypíró csinos fiatal feleségét, hogy addig kunyorált az urá-nak, míg ez meg nem ígérte neki, hogy a legközelebbi búcsúra őt is magával vi-szi. Igen ám de hogy? Hisz az egész társaság gyalogszerrel bandukolja végig a hosszú utat, mindenki észrevenné azonnal a szoknyás vendéget, akinek co-ki lenne hamarosan a búcsús férfiak kö-

zül.

A törvénypíró ugyan mindenáron le-beszélte volna asszonyát az istentelen ki-sérletről, de nem azért Éva lánya s Lóth fel-ségének az utóda az asszony, hogy

(Erdi Sándor rajza)

zül a fejébe vesz, ami a kíváncsiságát felkeltette, azt onnan egyhamar kiveroi engedje, míg a dolognak a végére nem jár. Inkább bűnbe esik, de beleharap az al-mába, — megfordul ha sóbálvánnyá változik is, — elmegy a búcsúra, ha az ördög elviszi is. Megegyeztek hát abban, hogy férjem-uram befog búcsúnap ün-
külaskor a fedeles homokfutóba és azon

kíséri a búcsúsokat egész Besnyőig, ne meg vissza, mert ez már így illik egy törvénybíróhoz. Nem fér össze a gyaloglás a súlyos tisztséggel. A menyecske meg majd meghúzódik ez idő alatt a kocsi belsejében, a kas alatt. A Jóistenkén kívül senki sem fogja megtudni, hogy a szigorú papi tilalom ellenére — nőszemély is résztvevett a zarándokúton. A Jóistennek meg az a szokása, hogy megbocsátja a legnagyobb bűnöket is, ez megtán nem is vehető bűnnek. Hisz a szomszéd falvakból vegyesen megy asszonyember a szent útra. Még sincs baj.

Szó, ami szó — bíró uram a kritikus hajnalban tényleg kasos kocsival sorakozott leghátul az istenes énekeket zengő, zengedező, templonú zászlók alatt keresztet vivő sokaság után.

A dolog jól indult. Minden a legnagyobb rendben ment. Senki sem sejtett semmit. Már t. i. a kocsi belső titkos rakományából. A csempészárúró. A bíróné asszonyom meg hallgatott ott bent a félhomályban, mint — Uram bocsát — tetű a var alatt.

Déliájban az újratos menet egy falugémes kútjánál rövid pihenőt tartott. Ki-ki szomját oltotta és ledült pár percre a közeli zöld pázsitzöngyegre, hogy kinyújtóztassa meggémberedett tagjait és új erőt gyűjtsön a további topogós útra. Ez a gyepszöngyeg, a libalegelő a kúttól egy hajlításnyira volt, úgyhogy bíró uram is odakanyarodott a kút vályújához,

amikor szomjacsillapultán a gyalogos nép eltakarodott onnan, hogy a két fiatal még most is ficáncoló sárga csikót megitassa.

Hogy-hogy nem ez a kúthoz kanyarodás a két táltossal olyan hirtelen volt, hogy a hepe-hupás téren, — lejtős is volt egy kicsit — felborult a fedeles kocsi. S hacsak felborult volna?! De ez még semmi, levált a kocsikas, messze elszállt, elgurult s így az alatta rejtőzött dugott búcsús nagy ívben, mindenkinek szemeláttára kipenderült égnek álló lábakkal a kocsi derekából s kapálódzva, sikatozva hullott bukfencezve a pocsolgás sáros folyókába. Megállott a lélekzetünk, megfagyott bennünk a vér... percekig kövémeredten hallgattunk s tágranyílt szemmel bámultunk a szerencsétlenség színhelye felé.

Én szedtem össze magam leghamarább, magamhoz intettem híveimet s formás kis beszédet tartottam nekik, hogy lám az ördög nem alszik, ide jött közünk asszonyképébe, hogy megkísértsen bennünket; de gonosz, alattomos szándéka nem sikerült, mert íme a Jóisten teleplezte s mindenek szemeláttára csúfjára tette őt...

Így jár az, aki Isten szolgájának parancsát nem tartja meg, s ott is bünt szimatol, ahol csupa jámborság találattik, — fejezte be mondókáját a főtiszteendő plébános úr általános kacagás közepette.

Szerb irodalmi est Ujvidéken

Egymás mellett élő népek, akármennyire is zárt életre törekszenek, nem tudják kikerülni azt a hatást, amelyet egymásra gyakorolnak. Olyan ez, mint a házaselet: szinte észrevétlenül átvészlik a házastársak egymás jó és rossz szokásait, tulajdonságait s hiába küzdenek ez ellen, még a legerősebb szellem sem vonhatja ki magát a befolyás alól. A népek életében a fejlettebb, haladottabb, nagyobbmutu szellem gyakorol átalakító hatást, nohezen leküzdhető befolyást a kevésbé kialakult, fejlődési állapotban levő szellemiségre. De így van ez jól. A szellemiségek áramlása és hódítása nemes versengést idéz elő s ha a nép fogékony a tanulásra hasznosítani tudja azt az értéket, amelyet a kulturáltabb szellem nyújt neki.

Két életerős, egészséges szellem egymásra utaltságának a felismerése jellemezte a délvidéki szerbség első irodalmi estjét is, amelyen megjelent *Sztefánovics Svetislav* belgrádi író a szerb szellemi élet legműveltebb és legkiegyensúlyozottabb képviselője. Előadásának tengelyében az a kérdés állott, milyen természetű hatással volt a magyar irodalom a szerb szellemi életre s ennek igazolására magyar fulnek kellemesen csengő bizonyítékokat sorolt fel. Az elszakítottság alatt is elég gyakran hallottunk olyan megnyilatkozásokat, amelyek háttérbeszorítva az ellentétes szerbiai véleményeket, a délvidéki szerbség teljesítményeit kiemelve, összegezték azt a segítséget, amit a képzett, tehetségekben sokkal gazdagabb délvidéki szerbség nyújtott Szerbiának. A magyar szellemi áramlatok olyan bőséggel öntöztek és termékenyítették meg a függetlenségében nagyobb lélekzethez jutó Szerbia mindennapi életét, hogy annak gyakori hangoztatását és felhánytorgatását az elmúlt két évtizedben bizonyos szerbiai oldalon nem igen szerették. Most, amikor megszűntek azok a okok, amelyek miatt ildomos volt bölcsen hallgatni arról, hogy mit jelentett az elmúlt száz évben a szerbség számára a vele együtt élő magyarság irodalma, sőt az egész szellemi élet kisugárzása, *Sztefánovics Svetislav* nem is maradt adós az elismeréssel. Nemcsak Petőfit, Jókait és a régi gárda még sok vezérégyéniségét emlegette, mint akiknek írásai telnevelték a szerb költőt és író generációt, hanem még a közelmúltból is vett példákat. Megemlítette Adyt is, aki olyan nagy szinbőséggel és lelki gazdasággal ajándékozta meg a huszadik század legszármottevőbb szerb költőit, hogy arra alig volt példa a szerb irodalomtörténelemben.

Sztefánovics Svetislav előadásában viszont azt a nyugat-európai szellem emberének mostanában annyiszor hallott panaszát: a szerbség az elmúlt husz évben elhanyagolta a kultúrát és helyette előtérbe helyezte a pusztító politikát és a pártoskodást, amely erőket forgácsolt széljél és nagy elindulásokat sem-

misített meg. Hasonló hangokat hallottunk francia gondolkodók és írók könyveiből kicsendülni, ami a nemzetek életében bekövetkezett megrázkódtatások következménye. A nép örök íia, a szellem embere, keresi a visszahátrahagyott okait s a bajok gyökérszállainak megtalálásával, azok állandó napirendtartásával, mutat rá a hibákra, hogy azok többé elő ne fordulhassanak. A pártoskodás és a politika nem a szellem emberének kenyeré. Távol a napi politika zajos helyszínétől él és alkot. A kicsinyes mindennapi életgondok és a törtétes a nagyobb darab kenyérért, az előbbrejutásért, a boldogulásért, sokszor elhomályosítják az utat. A szellem embere azért van, hogy időnként a veszélyre figyelmeztessen s ha nem követik tanácsait, a katasztrófa elmaradhatatlan. Tanulságait megint a szellem embereknek kell a nép elé tárni, hogy okuljon és újabb hibába ne essen. Ezt cselekedte *Sztefánovics Svetislav* újvidéki előadásában, amelyben megjelölte a délvidéki szerbség feladatát: minden szerb erő és érték a kultúra szolgálatában kell összpontosítani olyan területen, amely kétvésszáda a szerb nemzet számára annyi értéket adott.

Kiforrott, tiszta világszemlélet tükröződött a nagy szerb író minden szavából. Hálás hallgatóságának magyar közönsége is megértette mondanivalóját. A lényeg az, amit mi is hirdetünk: kulturális téren kerülhetünk a legközelebb egymáshoz. Ha a szerbség megfogadja *Sztefánovics* tanácsát és a mai télenység helyett tudását igyekszik minden rendelkezésre álló eszközzel gyarapítani, az hasznos és kívánatos. A kultúra szolgálata elfelejtett azokat a hibákat és tévedéseket, melyek a politikusok elkövettek s megszelidíti a legvillongóbb természeteket is. A szellem utján járva leszünk alkalmasak arra, hogy egymást az eljövendő új világrendben az eddiginel őszintébb és emberibb cselekedetekkel megbecsüljük.

Az irodalmi est magyar résztvevőit a figyelemességben messze túlmenően a szerb szellem megbecsülése és tisztelete vitte el *Sztefánovics Svetislav* előadására. Régi együttélésünk alatt apáink nem ismerték annyira a szerb népi lélek és kultúra alkotásait és értékeit, mint mi, akik a megszállás alatt a nyelvet is elsaláttatva, megismertük. Ezért más a mi megbecsülésünk és értékmérésünk, amely soha nem tévedhet, mert abból a tiszteletből fakad, amely minden kultúrnépnek és szellemi életének kijár. A szellem és a kultúra munkái könnyebben megértik egymást, mint a nép. *Sztefánovics Svetislav* előadásában is ezt éreztük. A szellem emberek feladata tehát a lelkeket a megbecsülés síkjára állítani.

Előadás előtt *Popovics L.* Milán országgyűlési képviselő tartott színvonalas bevezetőt, amelyben *Sztefánovics* érdemeit méltatta.

Csuka János

Megalakult a Szenteleky Irodalmi Társaság

Március 14-én, egy nappal a magyar szabadság nagy ünnepnapja előtt Bács Bodrog vármegye székhelyén, Zomborban teljesedésbe ment a délvidéki magyar írók régi álma, megalakult a *Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság*. Az idén, Szent István napján tíz esztendeje lesz, hogy a poros kis bácskai községben örök álomra hunyta le szemét a kisebbségi sors magyarságának nagy irodalomszervezője, Szenteleky Kornél és halálával megteremtette a délvidéki magyar irodalom helyi irodalmi tradícióját. Szenteleky súlyos betegen, önfeláldozással végezte azt az irodalomszervező munkát, amely nélkül a kisebbségi sors éveiben aligha alakult volna ki ennek a tájnak magyar irodalma és valóban megérdemli azt, hogy nevét ne csak a magyar irodalomtörténet, hanem egy olyan társaság is megörökítse, amely gyakorlati munkájával igyekszik a jövőben kibontakoztatni azt a szellemet, melyet Szenteleky Kornél és társai a délvidéki magyarság nagy próbatételének idején hoztak életre.

A zombori városháza zászlódszobában a Délvidék magyar íróit és az alakuló közgyűlés előkelő vendégeit. A városháza tanácstermében, amelyet dr. Cserta Péter polgármester előzékenysége és megértő szeretete bocsátott az alakuló Társaság rendelkezésére, Szenteleky Kornél most készült mellszobrát állították ki az írók. A mellszobor a Délvidék tehetséges fiatal szobrászművészenek, Zentai Tóth Istvánnak alkotása és Szenteleky arcának szobormása pompásan fejezi ki nemcsak azt az akaratot, amellyel ez a szelidlelkű községi orvos maga köré gyűjtötte a délvidéki írók táborát, hanem azt az önfeláldozó szenvedést és eltitkolt belső keserűséget is, amely ennek a beteg férfiúnak a lelkében mindhaláláig égett.

Az alakuló közgyűlés jelenlévői között ott láttuk dr. Balla Pál miniszteri osztályfőnököt, a m. kir. miniszterelnök-

ség II. ügyosztályának vezetőjét, aki forró lélekkel és szeretettel értette meg és érezte át a délvidéki magyar írók kívánságát és nem sajnálta a fáradságot, hogy hivatalos teendőit félbeszakítva leutazzék Zomborba és megjelenjék a délvidéki magyar irodalomnak ezen az irodalomtörténeti jelentőségű aktusán. Ott volt dr. Deák Leó, Bács-Bodrog vármegye, Újvidék és Zombor városok főispánja, Szenteleky Kornél és a köréje csoportosuló íróknak nehéz küzdelmeikben harcos társa és megsegítője, dr. Reök Andor, Szabadka és Baja városok főispánja, aki a felszabadulás előtti és utáni években annyi megértéssel állott az új írónemzedék mellé, Krámer Gyula felsőházi tag, a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség elnöke, dr. Magassy Antal felsőházi tag, dr. Steuer György ny. államtitkár, dr. Barakovich-Bács László min. tanácsos, a Köztisztviselők Színházegyesületének képviselőjében, Prokopy Imre ny. főispán, dr. Völgyi János Szabadka város polgármestere, dr. Cserta Péter Zombor város polgármestere, vitéz Horváth Kázmér dr. Újvidék város h. polgármestere, dr. Romhányi Gyula muzeumi őr (Szinyei-Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselőjében?), dr. Bisztray Gyula min. o. tanácsos, a VKM népművelési ügyosztályának vezetője, dr. Gál István tanár, a külügyminisztérium kulturális osztályának előadója, Zilahi Sebest Jenő dr., a külügyminisztérium kulturális osztálya vezetőjének képviselőjében, Bogner József, dr. Deák Imre és Vojnits Gyula dr. orsz. képviselők és ezenkívül a délvidéki írók igen nagy számban.

Az alakuló közgyűlést Prokopy Imre ny. főispán, az előkészítő bizottság elnöke nyitotta meg, válaszolva az előkészítő bizottság munkáját és az irodalmi társaság létesítésének szükségességét. (Beszédét teljes terjedelmében a Kalangya más helyén közöljük.) A megnyitó beszéd után a jelenlevők kimondták a Szent-

eleky Társaság megalakulását, majd megválasztották a Társaság tiszteleti, rendes és levelező tagjait. A választás eredményeképpen a Társaság tiszteleti tagjai a következők: dr. *Szinnyi-Merse* Jenő m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, dr. vitéz *Keresztes-Fischer* Ferenc m. kir. belügyminiszter, dr. *Antal* István nemzeti védelmi propagandaminiszter, *Herczeg* Ferenc, m. kir. titkos tanácsos, író, dr. *Pataky* Tibor miniszterelnökségi államtitkár, dr. *Balla* Pál miniszteri osztályfőnök, a miniszterelnökség II. ügyosztályának vezetője, dr. *Oszwald* György min. osztályfőnök, dr. *Nagy* Lajos min. tanácsos, dr. *Fritz* László kuriai bíró, dr. báró *Szterényi* Sándor, min. osztálytanácsos, dr. vitéz *Baur* György min. titkár, dr. *Tubán* Tibor, a Szent Gellért Társaság elnöke, *Klug* Péter m. kir. kormányfőtanácsos, dr. *Ottlik* László egyetemi ny. r. tanár, dr. *Voinovich* Géza, a M. Tudományos Akadémia főtitkára, dr. *Lukinich* Imre, egyetemi ny. r. tanár, dr. *Faluhelyi* Ferenc egyetemi ny. r. tanár, vitéz *Náray* Antal, a Rádió elnökgazdátója, dr. *Zilahi-Sebess* Jenő min. titkár, a külügyminisztérium kulturális osztályának vezetője, dr. *Steuer* György ny. államtitkár, dr. vitéz *Haász* Aladár min. osztályfőnök, dr. *Serbán* Iván, a Nemzeti Bank igazgatója, dr. *Fall* Endre a Revíziós Liga ügyv. igazgatója, dr. vitéz *Nagy* Iván, min. osztálytanácsos, dr. *Bisztray* Gyula min. osztálytanácsos, *Weimann* Péterné, Szenteleky Kornél özvegye, dr. *Vinczevidy* Ernő ny. min. tanácsos, dr. *Szmolenszky* József gazdasági főtanácsos, dr. *Gál* István tanár, dr. *Várkonyi* Nándor, a *Sorsunk* főszerkesztője, vitéz *Bajsa-Vojnich* Aladár szabadkai kultúratanácsnok, dr. *Pálos* Károly újvidéki kultúratanácsnok, *Csolasz* Jenő zombori aljegyző, dr. *Urbányi* János, az újvidéki Keleti Kereskedelmi Főiskola igazgatója, dr. *Balassa* Pál közjegyző, vitéz *Szobonya* László, dr. *Zelenay* Miklós közjegyző, dr. *Király* Károly közjegyző, *Palásthy* Ödön dr. ügyvéd és *Veréb* Gyula dr. ügyvéd, a délvidéki főispánok: dr.

Deák Leó és dr. *Reök* Andor, felsőházi tagok: *Ágoston* Sándor, dr. *Biliczky* Ferenc, dr. *Dekker* Endre, *Fürjes* János, *Gyarmathy* Sándor, *Krámer* Gyula, *Magassy* Antal, dr. *Sántha* György és *Szabó-Szabovlyevics* Dusan, polgármesterek: dr. *Völgyi* János Szabadka, *Pálffy* József Szeged, dr. vitéz *Nagy* Miklós Újvidék, dr. *Horváth* Kázmér polgármester-helyettes Újvidék, dr. *Cserta* Péter Zombor, *Bernhard* Sándor dr. Baja, dr. *Gusáth* György Zenta, dr. *Lehel* Pál Magyarokanizsa, országgyűlési képviselők: *Bagi* Péter, *Bártló* István, dr. *Deák* Imre, dr. *Falcione* Árpád, *Fodor* Sándor, *Horváth* Lajos, *Kalmár* Tihamér, *Koráni* Elemér, dr. *Nagy* Iván, *Sztuchlich* Lajos, *Takács* Ferenc, *Vámos* János, *Vojnits* Gyula. Rendes tagok: dr. *Balta* Péter, *Bencz* Boldizsár, *Berényi* János, *Bogner* József, *Blazsek* Ferenc, *Czirák* Imre, *Csuka* János, *Csuka* Zoltán, *Draskóczy* Ede, *Dudás* Kálmán, *Fekete* Lajos, *Hegedűs* László, dr. *Heinecz* Vilmos, *Herczeg* János, vitéz *Hódsághy* Béla, *Huszár* Sándor, *Illés* Sándor, *Kalamár* Kálmán, *Karlóczy* József, *Kende* Ferenc, *Kisbényi* János, *Kiss* Lajos, *Kolozsy* Tibor, *Komáromi* József Sándor, *Lalák* István, *Lélmányi* István (Czakó Tibor), *Lévay* Endre, *Lovász* Pál, *Majtényi* Mihály, *Muhi* János, *Molter* Károly, *Propoky* Imre, *Radványi* Radicevics Sándor, *Romhányi* Gyula, *Szirmai* Károly, *Sz. Szigethy* Vilmos, *Stadler* Aurél, *Thim* József, *Tiller-Timár* Ferenc, *Tóth* Béla (Bedroghy Szaboles). Levelező tagok: *Abonyi* András, *Andréc* Dezső, *Alföldi* Géza, *Bencz* Mihály, *Banó* István, *Garai* Béla, *Kelemen* János, *Magyar* Domokos, dr. *Németh* Kálmán, *Ortutay* Gyula, *Polács* János, *Richter* Nándor, *Schuch* Gyula, *Szabó* György, *Szőnyi* Kálmán, *Tolnay* János, *Tomán* Sándor, *Tóth* Kálmán és *Várkonyi* Nagy Béla.

A tagok megválasztása után a közgyűlés tisztikart választott, mely a következőképpen alakult: tiszteletbeli elnök *Herczeg* Ferenc, elnök *Krámer* Gyula, ügyvezető elnök *Propoky* Imre, társelnökök dr. *Balla* Pál, dr. *Deák* Leó, dr.

Draskóczy Ede, dr. *Reök Andor* és *Szirmai Károly*, alelnökök *Ágoston Sándor*, vitéz *Bajsa Ernő*, dr. *Bernhart Sándor*, *Bogner József*, *Cserta Péter* dr., dr. *Fall Endre*, *Gusáth György*, dr. *Koráni Elemér*, dr. vitéz *Nagy Miklós* és *Völgyi János*, főtitkár *Czirák Imre*, ügyvezető titkár *Csuka Zoltán*, titkár *Létmányi István*, pénztáros vitéz *Hódsághy Béla*, folyóiratszerkesztő *Herceg János*, jogtanácsos dr. *Deák Imre*, jegyzők *Illés Sándor* és *Muhi János*, a számvizsgáló bizottság tagjai *Blazsek Ferenc*, *Romhányi Gyula* és *Fekete Lajos*. Igazgatótanács elnöke dr. *Balla Pál*, társelnökök *Krámer Gyula* és *Prokopy Imre*. A három tag közül egyelőre csak *Szirmai Károlyt* választotta meg a közgyűlés, míg a két másik helyet két alapító tagnak szándékozik fenntartani a társaság.

A választás után *Krámer Gyula* foglalta el az elnöki széket és mindenekelőtt köszönetet mondott az iránta megnyilvánult bizalomért. *Csuka Zoltán* a Társaság költségvetési előirányzatát ismertette, majd *Fekete Lajos* elszavalta *Szenteleky Kornél*hoz írott megrázó erejű versét, *Herceg János* pedig a délvidéki magyar írók feladatairól szólt. A közgyűlést *Krámer Gyula* elnök beszéde rekesztette be, mely után a jelenlevők elénekelték a Himnusz. (Beszédét a Kalangya más helyén közöljük.)

Este fél hat órai kezdettel a Városi Színházban irodalmi est volt, amelynek első részét a rádió is kapcsolta és március 18-án este hat órai kezdettel sugározta. A Városi Színházat zsufolásig

megtöltötte a zombori közönség. A színpadot *Szenteleky Kornél* mellszobra díszítette, melyet *Zentai Tóth István* készíttette. *Herczeg Ferenc* köszöntőjét *Prokopy Imre*, a *Szenteleky Társaság* ügyvezető elnöke olvasta fel, majd dr. *Deák Leó* főispán, a Társaság társelnökének ünnepi beszéde hangzott el. (Szövegét a Kalangya más helyén közöljük.) *Bisztaray Gyula* *Szenteleky*ről, a Délvidék irodalomszervezőjéről beszélt (szövegét a Kalangya március 15-i számában közöltük), *Kiss Lajos* dr. saját gyűjtésű délvidéki népdalokat vezényelt; a Kaszinó és Iparosdalárda egyesített énekkara precizen, fegyelmezetten énekelt. *Simonffy Margit*, az országos nevű előadóművésznő *Csuka Zoltán*, *Dudás Kálmán*, *Fekete Lajos*, *Kosztolányi Dezső* és *Szenteleky Kornél* verseiből szavalt. *Czirák Imre* egyik elbeszélését olvasta fel, *Müller János* *Laták István* és *Bencz Boldizsár* verseit szavalta, majd *Szirmai Károly* olvasta fel egyik elbeszélését. A jól sikerült irodalmi estet dr. *Reök Andor* főispán nagyhatású beszéde rekesztette be. (Szövegét a Kalangya más helyén közöljük.) Végül az Iparos Dalárda és Kaszinó Dalárda énekkara elénekelt a Szózatot. Az irodalmi est közönsége a harmonikus szellemi egységet visszatükröző irodalmi est minden egyes számát lelkesen megtapsolta.

A *Szenteleky Kornél* Irodalmi Társaság már áprilisban megkezdte működését és első felolvasó üléseit Baja és Újvidék városokban tartja.

Képzőművészet

Jegyzetek a Délvidéki Szépmíves Céh első budapesti tárlatáról

A Délvidéki Szépmíves Céh március 14—26 között tartotta meg bemutatkozó kiállítását Budapesten. A kiállítást a Műbarát kiállító helyiségeiben rendezték és azon tizenhat festő és négy szobrász vett részt. A tárlat megközelítőleg teljes képet adott a délvidéki magyar képzőművészek munkásságáról.

A fővárosi közönség és a sajtó egyaránt érdeklődéssel fogadta a kiállítást és elismeréssel állapította meg, hogy a magyar művészi élet „jó termést aratott s művészgárdánk országos viszonylatban is kiváló egyéniségekkel gazdagodott”.

A megnyitó beszédét gróf Bissingen Ernő tartotta és beszédében vázolta azokat a nehézségeket, amelyekkel a délvidéki magyar képzőművészeknek a megszállítás nehéz esztendeiben kellett megbirkézniuk. Kiemelte, hogy a délvidéki alkotóművészek az idegen uralom ellenére sem szakadhattak el a magyar képzőművészeti eszményektől. „Nem szakadhattak el — mondotta többek között — mert az idősebb nemzedék még a budapesti főiskolán végezte tanulmányait és Nagybányán vagy a kecskeméti művésztelepen élt és dolgozott. Az ő példájuk és művészetük serkentőleg hatott arra a fiatal nemzedékre, amely már a délszláv iskolákban, Zágrábban vagy Belgrádban végezte studiumait, tanulta a mesterséget, de magyarul gondolkodott, érzelt és sohasem tagadta meg azt a tájat, ahonnan származott és amely első művészi élményeit adta. Az idősebb nemzedék útja nyomán erős és tehetséges fiatalok jöttek, akik hivatottak a délvidéki tájat megszólaltatni egy sajátosan délvidéki formanyelven. Új vonásokkal, új sajátosságokkal kell gazdagítani a magyar képzőművészetet — magyar és dél-

vidéki művészetet teremtve.”

*

A kiállított műtárgyak között alig találtunk olyat, amely felesleges lett volna.

Baranyi Károly: Honfoglaló harcos

na. Keveset, de jót — ezt az elvet követve a kiállítás rendezősege és helyes érzékkel választotta ki az alkotásokat.

A tárlaton ott láttuk az idősebb nemzedéket, amely még a háború előtti magyar művészet kiérlelt és nemes hagyományait folytatja munkájában: a képeken ott van a magyar levegő, érzik raj-

tuk, hogy alkotójuk hazai környezetben nőtt fel.

Ott találtuk a fiatalokat, akik lelkes hirdetői a modern művészetnek, akik Belgrádban, Zágrábban tanultak és rajongói a francia festészetnek. Még nem találták meg egyéni hangjukat, de útban

idején és szembe merünk nézni a fogyasztókosságainkkal is.

Ismerjük a kiállító művészek munkáit és úgy érezzük, hogy a kiválasztás némely esetben nem a legszerencsésebb. A mű nem képviseli az alkotót, azaz rosszul képviseli. A műveket helyesebb

Erdély Sándor: Tavasz (olaj)

vannak egy sajátságos táji festői nyelv kialakítása felé és munkájuk különös figyelmet érdemel.

*

A kiállítás hiányosságait is meg kell említenünk, hisz túl vagyunk már a vállveregető és barátságosan buzdító kritikák

llett volna egy bizottság által kiválasztatni. A művész mindig elfogult önmagával szemben. Sokszor olyan művét nevezi legjobbnak, amely tárgyilagos mértékkel nézve legfeljebb közepesnek mondható. Személyes élmény fűződik az alkotáshoz, ami már magában véve is

legendő ahhoz, hogy a művész elfogult legyen önmagával szemben.

Magyarázhatjuk ezt az önkritika hiányával is.

Alig találtuk Bácska arcát a kiállításon. A táj és az ember mintha hem érdekelné a festőt. Élményvilágát nem a hazai tájak és emberek jelentik. Menekvésszerűen csendéletet fest, keresés és bizonytalanság jellemzik. A táji képzőművészetet éppen úgy, mint az irodalmat, nem lehet erőltetni. Spontánul jelentkeznek az, mint Hokusay rajzain a Szenthegy, a Fuzsi, mint az erdélyi Nagy Imre képein a havasok és Hargita, mint Ferenczy Károly képein a nagybányai táj halk melankóliája, vagy mint Rudnay képén az alföldi táj, Szőnyinél pedig Zebegény.

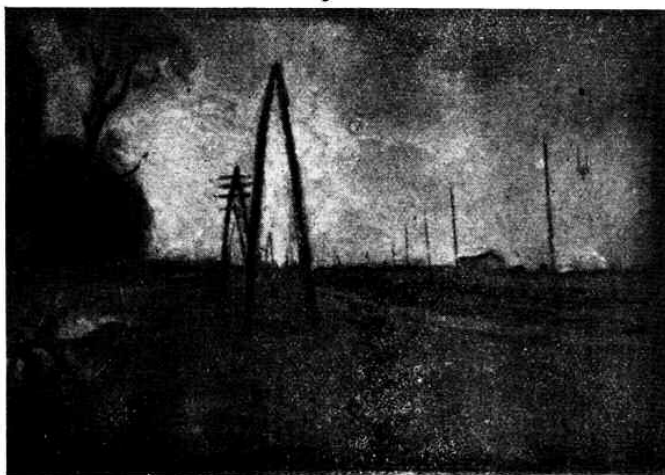
Ahhoz, hogy megteremtődjék a sa-

kérdése a kiállítás után időszerű lett és annak fontosságát felesleges részletezni.

Mindez olyan fogyatékoság, amelynek orvoslását meg lehet és meg kell találni. Amikor a képzőművészeinknek megvan az egyesülése, a Céh, amely keretül szolgál és az alapját képezi minden közös munkának, joggal várhatjuk ezeknek a kérdéseknek a rendezését.

*

Valamit a közönségünkről. Nem a kiállítás fővárosi közönségéről lesz itt szó, hanem a délvidéki közönségről. Elsősorban pedig azokról, akik hivatásuknál fogva állandóan a fővárosban élnek. Délvidék vezetőire gondolok itt, azokra, akik Bácskát képviselik. A kiállítás délvidéki megmozdulás volt. Egy országrész művészetét volt hivatva bemutatni. Azoknak, akik azt a tájat képviselik,

játosan délvidéki festészet, nem elég pusztán délvidéki festőnek lenni, hanem fontosabb jó festőnek lenni, aki tisztában van a mesterségével, aki ki tudja magát fejezni a festészet formanyelvén és eszközeivel. Ez a táji festészet alfája.

Másodsorban elengedhetetlenül szükséges, hogy a délvidéki festők és szobrászok személyesen is megismerjék egymást, kicseréljék gondolataikat és évenként legalább néhány hetet közös munkában töltsenek. A nyári művésztelep

kötelességük lett volna megtekinteni a tárlatot! Egy-kettő jött csak el. A többiek nem érdekelte a kiállítás. Az ő kötelességük lett volna a művészek pártfogása is! Nem mecénásokat akarunk, hanem egyszerű kultúrembereket, akik tíz évben egyszer hajlandók a képzőművészetre is áldozni. Akik belső szükségnek érzik a művészet és az irodalom támogatását.

Az alkotónak nemcsak anyagi támogatásra van szüksége, hanem erkölcsire

is. Különösen fennáll ez a jelen esetben, ha afestő egy vidéket képvisel. Éreznie kell az alkotónak, hogy szűkebb hazájában számontartják, ismerik, becsülik. Ebből kovácsol magának erkölcsi tőkét az alkotó és ez buzdítja, bátorítja őt továbbbi munkára.

Az alkotóművész értéket jelent és becsülni kell azt.

A délvidéki magyarságot meg kell tanítani az alkotóművész tiszteletére. Enélkül sohasem lesz délvidéki képzőművészet.

Vajjon lesz-e egyszer nekünk is Marosvécsünk és Helikonunk?

Pedig kellene...

*

Térjünk át a kiállító művészekre.

Ács József egy csendélettel szerepel. Biztos szerkezeti felépítés és hideg tónusu színek jellemzik munkáját, amelyen a belgrádi Milunovic hatását érezzük.

Balázs G. Árpád öt munkája nem mutatja be kellőképpen Balázs művészi kvalitásait. Két pasztellt, két monotípiát és egy temperát állított ki. Paszteljei közül a „Bácsi templom belseje” című meleg színeivel, erősen rajzos megoldásával tűnik ki. Két monotípiája élénk színezésű, szépen megoldott munka. A bácskai levegőt sugárzó „Templom előtt” és „Kubikosok” temperája méretük ellenére is monumentális hatásúak. Szerettünk volna Baláztól olajat és szénrajzot látni és főleg újabb keltezésű munkáját, hogy állandó fejlődését figyelemmel kísérhessük.

Csávosai Sándor három akvarellje ki-egyensúlyozott művész munkája. Meleg színek és finom szürkék jellemzik képeit, amelyek közül a „Velencei elevátor” a legmegragadóbb. A téma és a kivitel tömörsége és egyszerűsége nemes ízlést áruul el.

Diószegi Balázs súlyos művészegyniség. A megnemalkuvó festők fajtájából való. Egyéni utakon jár és meglátásai bátorságot és erőt sugároznak. Téli tájképe komor színeivel, a mondanivaló hatásos összefoglalásával, Cézanne-ra emlé-

keztető fekete konturozásával a tárlat kiemelkedő alkotása volt. Női portréja, a „Ruzs”, a kivitelezés bravurossága, a formák és a színek leegyszerűsítése, a vörös színnek merész, szinte vaszarias használata a figyelemreméltó és a nagykonceptiójú festőt mutatták, akitől sokat várhatunk.

Három grafikájával és két olajjal szerepelt Emánuel Béla. Grafikái között a „Jánoshegyi kilátó” a legerőteljesebb és magán hordja az Olgyai iskola minden jellegzetességét. Olajfestményei a palicsi tájat szolgáltatják meg. A „Palicsi Vigadó” friss, élénk színeivel, a „Palicsi tó” c. munkája puha, ezüstösen világító szürkével tűnik ki.

A tárlat meglepetése a fiatal Erdei Sándor bemutatkozása. Négy munkája erőt és bátorságot sugároz. Gazdag színskálát és formaszorotat jellemzik alkotásait. Munkáján már nyoma sincs a fiatalos keresésnek, bizonytalanságoknak. Határozott, egyéni irányba haladó művész, akit állandó, konok fejlődés jellemz. Négy képén más-más probléma érdekl. „Ősz” c. tájképe a színek jegyében készült. „Csendélet” c. munkáján már visszatér a rajzhoz és a formákhoz. Egyeztetni próbálja ezt a két problémát. Sikerral is jár ez, de csak a „Barátom arcképén” látjuk a probléma hibátlan megoldását. Ez az erőteljes és a karaktert megkapóan érzékeltető munkája Erdeit a legkomolyabb portréfestővé avatja. Színből, rajzból és formában megoldott a „Tavas” c. arcképe. A rajz finom, szinte japánosan zárt szerkezete, a színek tisztasága és finomsága, a nemes és bátran leegyszerűsített formák, az ecetkezelés egyéni és nyugtalan természetet visszatükrözőtető sajátossága — mindez hozzájárul ahhoz, hogy Erdeit a délvidéki képzőművészet legerősebb egyéniségének tartsuk, akinek munkásságát és fejlődését érdemes számontartani.

A kiállítás legfiatalabbja a lendvai Gábor Zoltán, akinek pasztelljai finom színskálájukkal és bátor meglátásukkal tűnik ki. Tájképeinek üde zöldjei, élénk pirosai biztos úton haladó művész

spontán vallomásai. „Csendélete“ rajzban jól megoldott és hatásosan felépített munka.

Gyelmis Lukács hat olajfestményt állított ki, amelyek rendkívül hatásosan képviselték ezt a gazdag művészegyéniséget. Komoly nyeresége volt a tárlatnak és valamennyi kritika az első helyen említi munkáit. Higgadt, kiegyensúlyozott festő, aki egyéni hangját már megtalálta. Minden munkáján rajta van egyéniségének bélyege és a belső átélés izzása oltt ragyog finom színein. Egyéni a kivitelezése is. Festőkéssel dolgozik, de képein nyoma sincs annak a darabosságának, amellyel az ilyen technikai eljárással készített munkáknál találkozni szoktunk. Finom színhatásokra törekszik és barna vagy zöldesszürke tónusok jellemzik műveit. Festői eljárása emlékeztet Segantínire, Gyelmis tízéves olaszországi tartózkodása alatt valószínűleg találkozott vele és maradandó élménye lett. Kiemelkedő műve az „Önarckép“ és a „Csendélet“ című. Az előbbi a színek belső ragyogásával és kitűnő jellembrázolásával, az utóbbi zárt szerkezetével és szigorú formalizmusával. Tájképeit erős líraiság hatja át, amely sohasem unalmas és az élmény frissége mindig tisztán él képein. Gyelmis Lukács nagy értéke képzőművészetünknek és hazai viszonylatban is megkülönböztetett helyet foglal el.

Hangyik István három olajfestménye nem reprezentálja eléggé a művészt. „Horgászó“ c. képe bár finom tónusokból épül fel, annyira ismert és annyiszor megfestett téma, hogy ilyen megoldásban már úgyszólván hatáskülső. Plenairben festett „Női aktja“ finoman megoldott festőiségében és a megformázás keresetlenségében jólsikerült, művészi munka. Legerőteljesebb munkája a „Márciusi vihar“ című. Sötét, komor és tragikus színeivel, egyszerű és hatásos rajzával bácskai tájat vetít elé.

Hangya András egy csendéletet állít ki. A vörös, zöld és szürke színfelületeket biztos szerkezetű rajz kapcsolja össze. Ez a kép azonban nem adja Hangya

művészetét és valóban sajnáljuk, hogy nem láthattunk komolyabb és súlyosabb művet ettől az izmos és erőteljes művészembertől, akinek alkotásai mindig hazai, bácskai tájból fakadtak.

Jakobsits János csendélete merész témájú és a megoldása bátor és szerencsés. Pasztózus, erőteljes színhatásokon épül fel, rajzban és formában is megoldott. Másik képe a „Tilosban“ c. tempe-

Diószegi Balázs: Ruzs (olajfestmény)

ra jóval vérszegényebb és inkább színvázlat benyomását kelti.

Oláh Sándor a délvidéki festők nesz-tora. Három képével találkozunk a tárlaton. Az elmélyülő, komoly és kiegyensúlyozott festő alkotásai ezek a képek, aki Ferenczy magyar festőiségén nevelkedett és aki érzi, hogy a hagyományok köteleznek. Becsület, művészi munkák és művészi problémák megteremtésére és megoldására köteleznek. Oláh Sándor minden műve ennek jegyében fogant és a kiállításon az ő képei bizonyossága annak, hogy a művész első és főcélja csak a jó kép festése, vagy jó szobor megfor-

mázása lehet. Ezt a célt csak úgy szolgálhatja, ha állhatatosan, nemes lemondással, szinte prófétai egyszerűséggel és igénytelenséggel szolgálja a művészetet. Példája nem volt hatáskülső. A fiatal nemzedék, ha festői nézetében el is távolodott azoktól az eszményektől, amik művészi magatartást tanult tőle.

Képei közül a „Horthy Miklós út Szabadkán” című friss, zöld színeivel, meleg napsütésével, lágy, finom festői-ségével rendkívül hatásos munka. „Csendélete” letisztult formáival és finoman hangolt színeivel tűnik ki, míg a harmadik munkája a „Modellek” az ellenfény problémának elsőrendű megoldásával, határozott és biztos szerkezetű rajzával a müncheni iskola levegőjét idézi.

Megkapóan finom fametszeteket állított ki *Petrich* Katalin. Különösen a „Látástól-vakulásig” című munkája meglepő, finom vonalvezetésével és a komponálás biztonságával.

Ruzsicska Pál „Castelnuovo” című olajképe nyugodt, egyenletes barna tónusával a múlt század festői elvei szerint készült.

Szabó György három vízfestményt és három tusrajzot állított ki.

Szervánszky Jenő három akvarellje rekonszenves művészember munkája. Különösen finom a „Park” című és darabosságában is kifejező „Újvidéki utcarészlete”. Olajfestménye lényegesen gyengébb alkotás és sok rajta a megoldatlan rész. Tömör, kifejező és egyéni műve az „Este” c. szénrajza.

Jól vannak képviselve a szobrászok és nagyban hozzájárultak a kiállítás sikeréhez.

Baranyi Károly markáns szobrász egyéniségünk három darabjával találkozunk a tárlaton és mindhárom munkája magán viseli alkotója szobrászati elveit. Baranyi térbe komponálja szobrai, monumentális hatásra és kivitelezésre törekszik. Feloldja a formákat, hogy azokat újra nagyfelületű egységbe komponálja. Különösen a „Honfoglaló harcos” c. művén szemlélhetjük világosan ezt a

törekvést. Baranyi különösen a szobrászat architektónikus oldalára helyezi a fősúlyt és mint ilyen a jövő szobrászatának a képviselője. „Krisztusfeje” egy végsőkig kiérlelt formalizmus eredménye és már a kubizmus határán mozog.

Wessely Ilona: Leányieje (márvány)

„Menyeecske” c. diófa szobra megragadó és külön dicséretet érdemel anyagszerűsége és zártága.

Bezerédy Lajos kerámiaja groteszk hatású és a karikatura benyomását kelti. „Dél a mezőn” című színes égetett cserépből készített munkája egységes megvilágítással, a kompozíció kerekességével és érdekes színezésével figyelemreméltó munka. Bezerédy többet szeretne elmondani szobraiban, mint amennyit az anyag rovására el szabadna mondani. Sokszor nem sikerül ez Bezerédynek, de becsülendő benne az állhatatos művész, aki

szüntelen újra meg újra megostromolja az anyagot.

Zentai Tóth István öt alkotása a komoly és törekvő művészembert mutatták. „Korsós leány“ c. szobra klasszikus nyugalmat sugároz és nemesen előkelő vonalvezetésével a görög szobrászatot idézi fel. „Parasztasszonyfeje“ tömörségében és kifejezési formájában egyaránt sikerült alkotás. Különösen nagy figyelmet érdemel Deák Leó, Bács-Bodrog vármegye és Újvidék város főispánjáról készített mellszobra. A nyugodt és fölényes technikai készséggel megmintázott büszt karakterben jól visszaadja a nemes és férfias arc minden jellemző vonását. Két terakottája közül a „Lány madárral“ című tartjuk megoldottabbnak.

Sz. *Veszely* Ilona márványfeje megragadó egyszerűségében. Az anyagszerűség érzik a finom lányfejen és a kivitelezés biztonságát csodáljuk munkáján.

Könyvek

Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára. Szerkesztette Gunda Béla egyet. m. tanár.

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság Budapest.

Aki végigtekint a Kodály Emlékkönyv tartalomjegyzékén, alig fogja elhinni, hogy ma világháború közepén találtak arra módot, hogy a világ legismertebb zeneirői és tudósainak ennyi zenei dolgozatát össze lehet szedni egy emlékkönyv céljaira. Ez egyfelől *Gunda Béla* fáradhatatlan munkásságának, akadályt nem ismerő lendületének köszönhető, de kicsillan e kötetből az a határtalan tisztelet és becsülés *Kodály Zoltán* iránt, mellyel a nemzetközi zenetudomány munkásságát körülveszi, jelentőségét pedig elismeri. Mikor a szerzők névsorán és tanulmányain áttekintünk mérhetetlen bizalom fog el bennünket, mert azt látjuk, hogy a határtalan ember és anyagszerzés közepette, a kiméletlen harc legádázabb idején a tudósok tárgyilagosan tudnak lenni, céltudatosan, félreérthetetlenül tartják a tudomány etikai vonalát és nem ismernek mást, csak azt, ami a tudományt előbbrevízi.

Igaz elismerésünk így elsősorban *Gunda*

Finoman van komponálva a „Tánc“ című diófa domborműve és a leegyszerűsített formák jellemzik az „Ülő lány“ című szobrocskáját. Legmegragadóbb darabja a két részből álló ötvösmunka, amely finom kivitelezésben, az alakok ritmusában és az anyag megmunkálásában klasszikus hangulatot áraszt.

*

A Céh első budapesti kiállítása erkölcsi és anyagi sikereket hozott a kiállító művészeknek, a Délvidék számára pedig dicsőséget. Bizonyítéka volt ez a kiállítás annak, hogy a délvidéki magyar művészekben töretlen a hit, éber a lélek és él az alkotási láz.

Nem mulaszthatjuk el ezen a helyen megemlékezni *Baranyi Károly*ról, a Céh elnökéről, aki időt és fáradságot nem kímélve megrendezte a kiállítást. Fogadja érte hálánkat és köszönetünket.

Szabó György.

Béla egyetemi m. tanárnak szól, aki erre az emberieletti munkára vállalkozott, a dolgozatokat előteremtette, kiválogatta, osztályozta, átdolgozta és végül könyv alakjában kinyomatta. Büszkék vagyunk, hogy ez a kötet a mai felforgatott világban megjelenhetett. Meltöbb ajándékot a tudományos élet nem adhattott át *Kodály Zoltán*nak hatvanadik születése napjára.

A külföldi világhírű zeneirők egész sora vonul fel előttünk mélyenszántó, alapvető tudományos munkájával. *Werner Däncker* (Berlin) a félhangnélküli pentatóniáról értekezik. *Farmer Henry George* (Glasgow) Kelet- és Középázsia zenei kölcsönhatásaira mutat rá. *Hundschein Jaques* (Basel) a mennyiség és minőséget mérlegeli a zenében. *Kunst Jaap* (Amsterdam) a gong eredetét taglalja, a finnek nagyhírű tudósa *Krohn Ilmari* (Helsinki) módszertani kérdésekkel foglalkozik az összehasonlító népdalkutatásban. *Šírola Božidar* (Zágráb) a horvát népi hangszerekről ad kimerítő tudományos áttekintést. Felvonultatja és csoportosítja a régi és mai használatos népi hangszereket, közli azokat képekben és lekiismeretes alapossggal, tudományos készültséggel veszi azokat számba, mintegy lehetőséget adva a szomszéd népek hangszereivel

való összehasonlításra. *Fuji Seishin* (Tokyo) ismeretlen területre viszi az olvasót és a buddhizmus zenei vonatkozásait mutatja be, *Ssneider Marius* (Berlin), egyiptomi parasztdalokat közül, *Nordlind Iovias* (Stockholm), a keringo és polka történetéhez közöl értékes adatokat, kiemelve azt, hogy a ket tanszorna kialakulásának történetében milyen sok a magyar vonatkozás, *Schaenmer André* (Paris) rámutat azokra a hatásokra, melyeket az egyszerű és exotikus népek zenéje a mai korszerű nyugateurópai muzenére kirejtett, *Kakarova-Kukudova Kaina* (Szória) bolgar népi énekeket mutat be, *Jeppesen Knud* (Köppenhága) középkori frottolakiadványok népi dalelemeire mutat rá, *Nataletti Giorgio* (Roma) kimutatja az olasz népzenei hagyományok jelentőségét az utolsó husz esztendőben és közli ennek teljes bibliográfiáját, *Brailoiu Constantin* (Bukarest) a román népzeneről ad rövid, de kerek áttekintést, *Zawaski Marian* (Varsó) a lengyel népzene hatását mutatja honfitársai műzenéjére és különösen rámutat *Chopin* és *Szymanowski* zenéjének népi gyökereire, *Arnsar Feruh* (Ankara) számos török pentaton népi dalmot mutat be, *Väisänen A. O.* (Helsinki) egy régi finn hangszert, a vepsze kantelet írja le, mellyel Oroszországban találkoztunk gyűjtő munkájakor. Ezek a külföldi szerzőktől megjelent tanulmányok, melyek természetesen tudományos szempontból nem mind egyenlő értékűek, de mind jelentősek és tanulságosak, mind az európai népzene, mind a műzene története szempontjából.

A magyar zeneirők legiavát vonultatja fel az emlékkönyvben Gunda Béla, *Bartók* Béla a régi magyar népzeneről közül alapvető megállapításokat, míg Veress Sándor a fiatal magyar zeneszerzőnemzedék legegényibb alakja a hatvan éves Kodályt méltatja. *Szabolcsi* Bence a primitív dallamosságot teszi vizsgálatá tárgyává, *Viski* Károly a hegedű etimológiájával foglalkozik a tudós körületekintésével és alaposságával, *Pruhács* Margit a nemzeti kórusstílusok kibontakozását tárgyalja, *Vikár* Béla, egyik első népdalgűyjtőnk, erdélyi gyűjtő utjának élményeit meséli el öteletesen, *Járdányi* Fál egész röviden szól a népdalgűyjtés újabb feladatairól, *Dinesér* Oszkár alapvető tanulmányt írt a változatról a magyar népzenei kutatásban, *Petro* Sándor egy karácsonyi ének életét adja, *Manga* János a zomborvidéki lakodalmas énekeket ismerteti és rámutat ezek rituális és világi vonatkozásaira, *Lajtha* László mintaserűen közli széki népdallejegyzéseit Szék községből és bemutatja az újból megtalált magyar népdaltípust, a 16 szótagú sorokból álló népi dalmot, Közlése alapvető fontosságú a magyar népzenei kutatás szempontjából, Márkus Mihály igen érdekes, nagy körületekintéssel és alapossággal ismerteti a jolsvai kolompkészítő mesterséget, *Kerényi* György egy XIX sz. dallam életrajzát közli, *Várgyas* Lajos egy dallam végződésének kétféle változatát mutatja be, *Rajeczky* Benjámin

alapos tudással kutatja dolgozatában a népdalkutatás és gregoriántörténet összenüggéseit, *Kiss* Lajos a Lelvidék zenei életének szervezője, vezetője és megteremtője a drávasenti szlavóniai magyar szörványaink népdalkincséből közöl daltanokat és rámutat arra a tényre, hogy Kétaliu, Haraszti, Szentlászló és Korögy községek árpádkori települések, A négy község neprajza egységes zárt képet mutat be, de nyelvjárásuk rokon vonása a nyitrai és boldovai magyarságéval. E községek dallamanyaga sokban hasonlatos a szomszédos területekkel, (tákoraiak a népdalaikban a frig záratok. A régi dallamok ma is élnek a községekben, különösen az öregek száján, de az újabb dallamtípusok kiszorítják lassan a régiket. A két irányú dallamkincs között érdekes összefüggések mutathatók ki Kiss Lajos ezen kölcsönhatások feltárásának fontosságát hangsúlyozza, *Szentjőbi* Miklós a magyar népdal dallamainak és szövegének szoros kapcsolatáról és azok kölcsönös hatásáról szól. A Csenki testvérek igen érdekes cigánydallam lejegyzéseket közölnek. Végül *Bartók* János Kodály Zoltán írásának hozzá részletes bibliográfiáját, Kár, hogy a népzenei irásokat nem választotta el a többi zenepolitikai illetőleg zenebírálati dolgozatoktól. A bibliográfia kiegészítéséhez rá kell mutatnunk arra, hogy Kodály egyik írása hiányzik a jegyzékből: Címe »Vessünk gátat kiejtésünk romlásának« és megjelent Kolozsvárt a Pászortüz 1939 januári számában a 14—16 lapon.

Gunda Béla érdemei nem hangsúlyozhatók eléggé a Kodály Emlékkönyvvel kapcsolatosan A legjobb zenei tanulmánygyűjteményt adta a magyarság kezébe.

Lakatos István.

Cs. Szabó László: Haza és nagyvilág Franklin Társulat kiadása, Budapest.

Mikor Cs. Szabó László írni kezdte ezt a harmincöt tanulmányát — szerény kísérleteknek nevezte őket, csip-csup műveknek, holott egy ember élettapasztalatának gazdag tárházából épült terméskövek, egyenként is az épület oszlopai — Európa távoli szemhatárán még látni lehetett az első világháború távoli üzenetét, Spanyolország tűzvészének füstjét. Az utókor aligha fogja a két világháborút elválasztó két évtizedet másnak tekinteni, mint átmenetnek, hisz az első világháború gyűlöltre épült békéi aligha arathattak mást, mint amit elvetettek: a háborút. Sőt, az egészen ki nem fakadt kelevény a két évtized alatt még mérgesebbre duzzadt s amidőn ez a második világháború elkövetkezett, a kegyetlenség és gyűlölet, az emberi gonoszság és rosszakarát már kevesebb álarcát öltött magára s ami még husz év előtt háború volt, a mostani öldöklés rőt fényében már csak lo-

ragi tornának látszik. S ép az tűnt el Európa gyűlöletbe torzult arcáról, amiért tulajdonképpen a nagy mérközés jelszavai hangzanak; a szellemi Európa vonásai.

Az örök szellem és az örök művészet em bere azonban nem a külső vonásokról ítél s ha jobban körülnézünk, látjuk, hogy a pokoli színjáték mögött, a gyűlölettől és szenvedélytől eltorzult vonások mögött is tisztán él és idejére vár az az Európa, amelynek arcvonásait — Cs. Szabó erről már a bevezetőben beszél — egy kis nép kétezer év előtt kezdte kialakítani s ezen a márványarcon kétezer év óta Európa legjobbjai igyekeznek az emberi arcvonásokat elmélyíteni. Cs. Szabó nagyon szerényen beszél a helytállásról, pedig ő maga is tudja, milyen nagy dolog manapság ez a helytállás, az ember örök magatartása és az a keresztyénség, amely nem az ajkakon, hanem a szívekben él. Ez a kötet pedig helytállás és örök magatartás, egyben pedig hitvallás; hitvallás a kis népek mellett (fajtaján kívül Cs. Szabó is csak ezeket a kis népeket szereti, akár a magyar népcse az árva királyfit, a legkisebbet, leggyengébbet, de jellembe, tisztaságban, emberi nagyságban mégis a legerősebbet és legnagyobbat). Hiszen nemcsak fajtánkat, hanem mai erkölcsünk alapját, a krisztusi hitvallást tagadnánk meg, ha nem ebben hinnénk, s ha nem ehhez az elvhez igazodnánk.

Cs. Szabó tanulmányaiban hazai és nagyvilági viszonylatban a sűrített történelmi jelenik meg előttünk, szinte azt is mondhatnánk, hogy minden egyes tanulmánya szellemi vitam-pasztilla; sokszor kötetek lényegét, legjava mondanivalóit találjuk meg benne. Cs. Szabó tárgyi tudása sokszor lexikonok adatait zsufolja össze, de ezeket az adatokat, még a legkisebbet és leglényegtelenebbnek látszót is a szellem tüzevel fűti át és teszi izzóvá. Az olvasó sokszor megdöbben, milyen gazdag tárgyi tudás tárháza áll készenlétben a szerző mögött és szeme elkáprázik attól a bővészet határát suroló gyorsaságtól, ahogyan Cs. Szabó néha egy-egy jelentéktelen tárgyi adattal egész korszakot és annak szellemi háttérét, jelentőségét világítja meg. Cs. Szabó bölcsenátát kell kérnem a triviális hasonlatért: sokszor a röntgenszemű embert kell látni benne, amint egy-egy országban megfigyeli a dolgokat. Pár év előtt a belgrádi magyar könyvkiállítás alkalmával tapasztaltam, hogyan lát Cs. Szabó a dolgok mögé; mindössze két napig volt az akkori Jugoszlávia fővárosában, nyelvüket sem ismerte, irodalmukat még kevésbé s egy ilyen csip-csup kis aranyforgácsnál is kisebb utiraizban mégis többet mondott és tudott róluk, mint mások hosszú évek tanulmányai után. (Ugyanigy látta meg nem is olyan régen a szakadék szélén álló lengyeleket; milyen kár, hogy ezek a megfigyelései kimaradtak ebből a kötetből). S mennyire hatványozott mértékben lát Francia-

országban, Angliában, Olaszországban, Németországban, amelyeknek szellemi életét, és lényegét minden honfitársuknál jobban és gazdagabban ismeri. Az ösztönös megérzést itt gazdag intellektuális tudás alapozza meg. Mindent mélységesen meglát és még mélyésegesebben megtanul és olyan adatot, amely más figyelmét biztosan elkerüli, villámgyorsan akkor ránt elő, amikor legtöbbet mondhat vagy jelezhet vele.

A tanulmányok sorát a szívéhez legközelebb eső témával, a kis népek hivatásának tárgyalásával kezdi. A tizenkilencedik század kis népek helyett még szunnyadó, nagy népeket állított helyre s a történelmi valóságot a kis népek helyett a kis részekre darabolt nagy népek ügyét szolgálta. A huszadik században aztán úgy látszott, hogy a kis népek is elérkeztek a szabadsághoz, de az volt a baj, hogy Versailles gyermekei nem voltak igazi kis népek, amelyek — mint Belgium, Svájc, Dánia, Finnország — lelki egyensúlytal és élettani mérséklettel azoknak is bizonyultak. A Versaillesben talpraállított kis népek nem találták meg önmagukat, hanem a nagy népek bűnét utánózták. »A mértéktelen győztes mindig elbukik« állapítja meg. Cs. Szabó és mingyárt példát mutat rá: a világháború utáni új Európát a mértéktelen győztesek hiusították meg s ebben az elvetelésben a kis népek többet vétkeztek mint a nagyok. A Versailles utáni első, vizsga után megbuktak a megtévesztett és lelkiismeretükben nem tiszta, dőlyös és helyzetüket fel nem ismerő kis népek. Középeurópa kis népei bizony sokat tanulhatnak ezekből a megállapításokból, kérdés azonban, van-e még idejük a tanulásra? A másik kérdés persze az, tudnak-e egyáltalában tanulni?

A kis népek hivatását végeredményben a iennmaradásban látja Cs. Szabó, ezzel költőiknek is tartoznak, akik belepusztultak a nemzetföltésbe. Második hivatásuk az erkölcsös élet s harmadik az, hogy ne lépjenek túl az emberi mértéket. »Ne a nagy népek bűnét utánózzák, hanem a maguk erőnyeit keressék«.

Csak természetes, hogy a nagyvilágban a nagy népek hivatását is igyekszik megvilágítani s itt sorra veszi Európa nagy nemzetét. A mi számunkra azonban sokkal tanulságosabb, amit a Haza kérdéseit tárgyalva a nemzetiségi problémáról mond s figyelmeztet az ősi magyar nemzetszemléletre, amelyben szintén ott találjuk a már említett mértéktartást. Csak egy jellemző idézet felfogásáról: (a magyar) a szomszéd népek, vendég népeket és az idegeneket ma is a nomád ember kicsit gunyos, de családias szemével nézi s amikor csak teheti, mindig helyreállítja azt a nemzetiségi állományt, amelyről egész másképp gondolkodik, mint a nemzetiségi jogászok. »S mennyire igaz az a megállapítása, hogy« nem zetiségi usztói majdnem mind beolvadt magyarok voltak s egy-egy fölvert történelmi

név tekintélyével ugratták a magyart idegen-
ajku honfitársai ellen» (Gondoljunk csak Szé-
chenyi, Wesselényi, Deák, Eötvös, a Teleki-
ek ezzel ellentétés, valóban a magyar lélekből
fakadó nemzetségszemléletére...)»

Lehetetlen, de nem is lehet a célunk a
harmincöt tanulmánnyal külön külön foglal-
kozni, csak azokra mutattunk rá, amelyek a
Kalandya olvasóinak különös fontosságúak. A
magyar műveltségéről, a magyar irodalom
nagyjairól, a népi és urbánus írók sokat vi-
tatott kérdéséről rengeteg mondanivalót ad
összesűrítve Cs. Szabó, de különösen fontos
az, amit nekünk magyaroknak Latin-Európá-
ról tud mondani mai sorsdöntő napjainkban.
Már említettem azt az aprólékosságra menő
tudást, amellyel az olasz és francia dolgokat
ismeri, ez a tárgyi tudás a kutató, amelyből
oly sokszor és meglepő fordulatokkal merít
s világítja meg az olvasó előtt nemcsak a mul-
tat, hanem a jelent s bizonyos fokig a jövőt
is.

Már rég utthaladott álláspont, hogy hábo-
ruban hallgatnak a muzsák. Ha a mai magyar
szellemi életet figyeljük, azt látjuk, hogy ép
ma mind többet és többet mond a magyar
Muzsa nekünk is, Európának is. Az európai
ember pedig mind szomjasabban és izgatot-
tabban fordul a Muzsák felé és keresi a fele-
letet azokra a kérdésekre, melyekre az ágyúk
dörgése nem ad, mert is adhat választ. Es
Cs. Szabó tanulmányaiban Európa muzsái szó-
lálnak meg és felelnek a kérdezősködőnek.
Ezek a nyugodt és bölcs válaszok legjobb bi-
zonyítékai annak, hogy Európa és benne Ma-
gyarország biztos és szebb jövő felé halad.

Cseka Zoltán.

Siculus:

A MOLDAI MAGYAROK ŐSTELEPÜLESE, TÖRTÉNETE ÉS MAI HELYZETE

Pécsi M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem Ki-
sebségi Intézetének kiadványai, XIV. köt.

A Délvidék az elmúlt esztendő során
sok moldvai csángó-család új hazájává lett.

Már az első világháború előtt fokozódó fi-
gyelem irányult az erdélyi határokon túli
csángó-magyarokra, viszont kutatásunk alig
szentelt figyelmet annak a körülménynek,
hogy a bukovinai csángó-magyarok kivül
még Moldva területén is igen jelentős ősmag-
yar települések alakultak ki még a honfogl-
alás korában. A szerző mélyenszántó és rész-
letekben gazdag tanulmánya mindennek előtt
és tudományos megkülönböztetés ismérveit

vezeti le a csángómagyarság és a moldvai
magyarság között, hogy azután teljes részle-
tességgel tárja fel az utóbbinak kialakulását,
multbéli és jelenlegi sorsát. Toponomiai ada-
tok, ősi magyar helységek, folyó- és patakne-
vek hegyvonulatok neveinek tömkelegével bi-
zonyítja azt, hogy a honfoglaló magyarság
nem pontosan az erdélyi Kárpátok bástyái mö-
gött, hanem helyenként azok elterében is
megtelepedett s a legjelentékenyebb ilyen el-
tereterepüles éppen Nyugat-Moldva; itt a tat-
rosvoigy és Bakó (most romanai; Bacau) ko-
rui a magyarság már a XII. század elején,
tehát kerek egy évszázaddal a moldvai oian
vajdaság megalakulása előtt vegleg telepedt
lakosság volt. Ezt maga Jorga, a legnagyobb
roman történész is ismeri, sőt azt is, hogy
Moldva és Havasalföld városait mind Nyu-
gatról (Erdély) jött idegenek alapították.

A szerző kimutatja, hogy az Árpádkorban
vagyis az oláh fejedelemségek megalakulása
előtt nem a Kárpátok, hanem a velük párnza-
mosan, a Szereth folyó völgyét alkotó hegy-
vonulat tömbje képezte a magyar határt s
az ott élő magyarságtól délre telepedtek
asztán le a Szent László királyunktól
visszaszorított kunok. II. Enre kezdte
meg a Szeretvidéket védoovezettté kiépíteni,
amit idegen nemzetiségű lovagrendre bízott.
Az egyházi önállóságra törekvő lovagrend el-
űzése után helyükbe székeket telepített át
a Kárpátok túlsó oldalára aminek legfonto-
sabb eredményét a szerző a »részes« intéz-
mény kialakulásában, vagyis a földesurak fel-
sőbbiségétől mentes, a lakosság között felosz-
tott faluhatárban látja. A részesek nemcsak
külön helységekből laktak, de saját törvénye-
ik és bíráik is voltak, még a vajda se paran-
csolhatott nekik, csupán szabad megállapodás
alapján kialakult évi járadékot kapott tőlük.
A magyarok, azok és csángók mellett a kunok
is fokozatosan a részes intézmény tagjaivá
váltak, aminek kapcsán sikerült őket a magyar
keresztény egyházba téríteni. Az ennek kap-
csán 1227-ben létesült Milkov első püspöke
Theodorik, egy magyar rendház priorja let. A
megtérített kunokkal erősödő moldvai ma-
gyarság már a délről most felhúzódó oláhsá-
got is kezdte kulturális befolyás alá vonni –
akkor kértek a pápától katolikus oláh püspök-
séget – amikor a tatárjárás döntő változá-
sok kiindulópontja. Moldvában ugyanis még
nagyobb pusztításokat okoz, mint Magyaror-
szágon: a milkovi püspökségnek nyoma vész,
a felgyújtott magyar és székely falvak lakosai
a hegyekbe menekülnek. Az utolsó Árpádok
ugyan számos intézkedéssel erősítik meg is-
mét Moldva magyarságát, de a Dnyeszter túlsó
partjára visszavonult tatárok a moldvai
vajdát támogatják, ami érthetően teszi Nagy
Lajos moldvai hadjáratának célját. Abban a
konceptiójában ugyanis, hogy a magyar ha-
tárok mentén keleten, délkeleten és délen kon-
föderált hűbéres népek helyezkedjenek el, a

tatárok zavaró tényezőjét kellett nyugvópont-
ra juttatnia. Eccelool utkozoallam gyanant meg-
bizható hatalmi szervezetet kívánt Moldvában
létesíteni, ahol tenyileg Laczkói nádor serege-
ből utabb magyar rajok települtek be. Ezt a moldvai vajdaságot azonban a Máramarosból
kiszokott oláh Bogdan kerítette hatalmába s
amikor a tatárok mellett a lengyelek segítsé-
gét is elnyerte, Lajos király kénytelen volt őt
huberuri tennhatóságának elismerése fejében
1488-ban Moldva vajdájául elfogadni, amely
így második oláh államalakulás lett Havasol-
oid után Bogdan vajda továbbra is tatár és
lengyel pártfogással igyekezett magát bizto-
sítani s a tole 1370-ben alapított katolikus
püspökség élére — még mielőtt Nagy Lajos
lengyel király lett — lengyel papot kért, hol-
ott a hívek majdnem kizárólag magyarok vol-
tak. De már 60 év múlva megszűnik ez a
püspökség a magyar templomokat pedig le-
romboltatja legnagyobb ellenfelük, a közben
megalakult orthodox oláh egyház.

A moldvai magyarság sorsát aztán vég-
leg a mohácsi vesz pecsételte meg, amikor
tejesen megszűnt Magyarország huberuri jel-
lege a két oláh fejedelemség fölött. A részes
intézmény is elcsúszott, úgyhogy a magya-
ság szellemi terén próbálkozik megszervező-
dni, Tatros (Tatáros) 1407-ben keletkezett kis
kulturközpontjuk az első magyar bibliafordí-
tás szülőhelye, időleges magyar püspöki
székely, amely mellett 1412-ben a bakói
kolostor alakul ki második szellemi gócpont-
tá. A református küzdelmek Erdélyben kiala-
kult hullámai során Petru Rares és Rettene-
tes János moldvai vajdák a katolikusok —
vagyis a moldvai magyarok ellen — foglalnak
állást, ami szörnyű pusztítások, templomrom-
bolások kiindulópontja. A csiksomlyói feren-
ceseknek sikerül ugyan a bakói kolostort el-
nyerniök, de az 1602-ben történt tatár pusztí-
tást nyomon követi a lengyel katolikus egy-
ház betelepődése Moldvába. Hiába intézkedett
maga a pápa, hogy a misszionáriusok tanulja-
nak meg magyarul — még a csiksomlyói feren-
cesek is kiszorultak Moldvából s a ma-
gyarság folyton csökken. Bandini, a dalnált
számazásu moldvai katolikus püspök meg-
rázó adatokba foglalja, hogyan némul el az
azelőtt ugyszólván tiszta magyar Jászvásár
(Jasi), Bakó, Paskány, Karácsonykő, Herló
városokban a magyar szó. 1700 és 1800 kö-
zött a magyarságot végleg kiszorítják addigi
moldvai vezető szerepéből, amennyiben az
addig egy fogalmat jelentő »magyar« és »ka-
tolikus« jellegét elválasztják egymástól. Az
összes katolikus templomokban és intézmé-
nyekben bevezetik a román nyelvet, 1884-ben
pedig a jasi-i román katolikus szemináriumot.
A történeti fejlődés megkapó fejezetei után a
szerző pontosan végigköveti a moldvai ma-
gyarság sorsát a világháború után is és meg-
alapítja, hogy Moldva jelenleg 120.000 katoli-
kusa közül legalább 105.000 a magyar, — de

voltaképpen 800.000 magyarnak kellene a Kár-
pátokon túl élnie, ha évszázadokon át rend-
szeres elnyomás tárgyát nem képezte volna. A
kiváló munkát statisztikai táblázatok, fah- és
családjegyzékek, térképek és vázlatok teszik
kisebbségi irodalmunk egyik legfontosabb da-
rabjává.

Szende Zoltán.

Uj Magyar Dekameron

Szerk. Illyés Gyula. Nyugat kiadása 1942.

A két háború közt népszerűsödött, új pró-
zaírók antológiája. A szerkesztő nem moasz-
eres gyűjteménynek szánta, de az írók moasz-
eresítettek. Minden író a műveiből saját maga
választhatott s ha nem is a legszebbet, de a
leghasznosabbat valamennyien kiválasztot-
tak. Minden novellának közvetlen kapcsolata
van az író életével s olyan dolgokat tudunk
meg, amiket eddig a szerzők vagy elhallgat-
tak, vagy nem volt alkalmuk elmondani. Min-
den áteit és tapasztalt igaz s mindenki szá-
mba jön, vagy még számba jöhet.

Asztalos István a panaszos szegénységet
inté vissza a gyerekkor emlékeihez s a »Ta-
vaszi foltok« sem akarják megdönteni a »sze-
gény emberről nincs jobb ember« filozófiát.
Kodolányi magát a valóságot, Makkai Sándor
a szimbólumot tekintí novellája tűzfészéknek.
Tamási Aron »Rendes feltámadása« újra be-
bizonyítja nekünk, hogy a mitológia elemi i-
gazságai sokszor helytállóbbak a tudomány
váránál. Egyetlen meglepetéssel is kell szá-
molnunk; Németh László nem választ, bár
könnyen választhatott volna. A dekamerón e-
gyik legszebb novelláját Kádár Erzsébet adja.

Bohuniczky Szeft a mezitlábás menyecske
ábrázolásához »marad hű s Darvas Józsefet
önvallomása is segíti megértenünk. Program-
rélkülisége adja a legszebb programot.

Nagy István a két háború közt elindult
munkásgyermek életében saját forradalmát éli
újra társak és osztályok között. A »Szakadék«
szerzője megbízható meséje szép, Veres Pé-
teré tanulságosabb.

A dekamerón módszeréből önként adódik,
hogy benne a líraiság van tulsúlyban. Az u. n.
répi írók, akik a két kötet legjobb darabjait
adják, (Asztalos, Kodolányi, Nagy István és
Veres Péter) mindannyian az elindulás perce-
itől forrósulva szólnak s az Uj Magyar De-
kamerón, mint a legidőszzerűbb könyvsorozat
áll meg a kikristályosodott népi irodalom lel-
küismerete előtt

Szilgyi Ernő

A Kalangya hírei

A Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság nemcsak az írók, hanem a délvidéki magyar társadalom szervezete is. A Társaság természetesen csak akkor tudja munkásságát végezni, ha folyóirata és könyveinek kiadásához anyagi alapot teremt. Társaságunk vezetősége ezért határozta el, hogy országszerte megkezdje a pártolótagok gyűjtését s hogy ez a sok költséget kívánó szervezőmunka lehetővé váljék, a pártolótagság és a Szenteleky Társaság első nagyobb szabású könyvkiadványának Szenteleky Kornél irodalmi levelezésének ügyét egybevontuk és a bibliofil kiadású, egész vászonkötésbe kötött, számozott könyv, valamint a pártolótagság évi díját együttesen 48.— pengőben állapítottuk meg. A Szenteleky Társaság pártoló tagjai természetesen rendszeresen kapják a Társaság irodalmi folyóiratát, a Kalangyát, ezenkívül pedig díjtalanul látogathatják a Társaság felolvasásait, irodalmi estjeit. Hisszük és reméljük, hogy a délvidéki magyar közönség egy szívvel és egy lélekkel áll e szervezőmunka mögé, amely a délvidéki magyar könyv- és folyóiratkiadás ügyét von hivatva véglegesen megalapozni s egyben a Szenteleky Társaság széleskörű munkáját is megindítja.

A Kalangya örömmel jelenti olvasóinak, hogy sikerült a Bánátban maradt magyar írók kal kapcsolatot teremtenie és májusi számát a bánáti magyar irodalomnak szenteli. Szabó György részletes beszámolót ad a bánáti magyar irodalomról, ottani élményeiről, ezen kívül cikkeket közlünk az ottani életéről, a bánáti magyarság kulturális törekvéseiről, a bánáti magyar képzőművészetről és egész sor írást közlünk bánáti magyar írók (Beszterczey Anna, Börcsök Erzsébet, Brájjer Lajos, Dániel Géza, Dániel Gy. László, Galamb János, Korom Tibor, Kristály István stb.) tollából. A délvidéki magyarság minden bizonnyal örömmel fogadja a két esztendő kényszerű szünetelés után a Bánátban maradt magyar írók és művészek munkáit, amelyeket ezuttal egy külön számban fogunk össze, hogy ezzel is kiemeljük a bánáti magyar irodalmi és művészeti élet jelentőségét.

RÁDIOAKTIV
GYÖGYVÍZ
gyógyítja
és
üdíti

SZT. GELLÉRT
gyógyfürdőben

Végül büszke örömmel jelentjük, hogy a Kalangya szervezése is változatlan lendülettel folyik; nap-nap után jelentkeznek újabb előfizetők s növelik a Kalangya barátainak táborát Március végén immáron az ötszázadik előfizetés is beérkezett és most már a hatszáz felé közeledünk. Reméljük, hogy a Szenteleky Társaság nagyvonalu szervezése ezt a lendületet még inkább megnöveli és még ebben az évben elérjük a másfél évtizedes álmot: a kétezer előfizetőt és ezzel a délvidéki magyar folyóirat és könyvkiadás teljes talpraállását.

BIZTOSÍTÁSAI ELHELYEZESÉNÉL GONDOLJON A

Gazdák Biztosító Szövetkezetére

Alapítása óta keresztény és magyar. Mindent biztosít!

Központi igazgatóság:

Budapest, IX., Üllői-ut 1. Telefon: 187-870. Központi székház
ugyanitt. Ezenkívül 21 ingatlan Budapesten és az ország különböző városaiban.

Erdélyi Fiókgazgatóság:

Kolozsvár, Horthy Miklós-ut 6. Telefon: 36-85.

Délvidéki Kirendeltség:

Ujvidék, Andrássy-ut 2. Telefon: 23-47.

Vezérképviselőségek:

Budapest, Balassagyarmat, Debrecen, Érsekújvár, Győr, Kaposvár, Kassa, Kecskemét, Kolozsvár, Marosvásárhely, Miskolc, Nagyvárad, Pécs, Szatmárnémeti, Szeged, Szekszárd, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely, Ungvár, Zombor. Fő- és helyképviselések az ország egész területén minden városban és községben.

A Szövetkezet előnyös feltételekkel köt:

tűzkár, jégkár, betöréses-lopás elleni, állat-, szavatossági, harang-, gépjármű-, baleset-, szállítmány- és üvegbiztosításokat; élet- és takarékbiztosítást, temetkezési, gyermek-ösztöndíj és kiházasítási biztosításokat.

A Gazdák Biztosító Szövetkezete szoros kapcsolatban működik valamennyi agrártársadalmi szövetkezettel.

Szerződéses biztosítója a Hangyának, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek, a Mezőgazdasági Kamarának, a Faluszövetségnek, a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének, a Baross-Szövetségnek, az Országos Központi Hitelszövetkezetnek, a Vitézi Széknek, a Vöröskereszt Egyesületnek, a Vasutasok Családgondozó Országos Egyesületének, a Postások Jóléti Csoportjának, a Katolikus Népszövetségnek, a Református Egyetemes Konventnek, az Erdélyrészi Hangyának, a »Szövetség« Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központjának, Kolozsvárott és számos egyéb intézménynek. A Magyar Őskeresztény Malmok Szövetségével is a legharmonikusabb együttműködésben dolgozik.

Legyünk hívei és istápolói a szövetkezeti biztosításnak!